

2008 7/8 INFORMATIE PROFESSIONAL

vakblad voor informatiewerkers

01

TNO weet:

**E-bookreader
breekt door**

02

Meer meningen

**Reacties
op dreigend
infarct**

03

Gap-analyse

**Bestands-
formaten?**

04

CATCH 7

**Zoeken in
plaatjes en
praatjes**

**Studiebeurs-
data**

Achter de schermen
bij IB-Groep

REDACTIONEEL

‘De bestemming om het land te leiden, heb ik al sinds mijn jeugd,’ sprak professor Pim ooit. Een van diens minder geslaagde managementoperaties was de lancering van de OV-Studentenkaart. Fortuijn vertrok al snel met ruzie en de reputatie van de Informatie Beheer Groep zou ook daarna nog vele deuken oplopen. Stufi, iedereen kent wel horrorverhalen over uitblijvende beurzen en autistisch ambtelijk gedrag. Voor InformatieProfessional een goede reden om bij de IB-Groep zelf achter de schermen te kijken. Een reportage over stijgende klantgerichtheid bij 17 miljoen klantcontacten per jaar, vanaf pagina 16.

Van Groningen naar Den Haag, waar de waarschuwingen over het dreigend geheugenverlies bij de overheid nog najlen. De politiek en andere opinieleiders reageren, nuanceren en stoken de discussie nog wat verder op. Moet de meuk weg? Zie bladzijde 24 en verder...

Over ruim twee jaar leest u dit vakblad vanaf uw e-reader. Tenminste, dat voorspelt TNO. Blader door naar pagina 20 en neem kennis van het enthousiasme en bijbehorende kanttekeningen. Wie behoort tot de voorhoede?

De redactie van InformatieProfessional wenst u een prettige zomer. Hoe heet het ook wordt, wij blijven u met nieuws voeden vanaf InformatieProfessional.nl. Op pagina 39 nog wat goede redenen om uit te kijken naar de papieren nazomereditie.

>lees meer

Meer weten? Kijk op

www.informatieprofessional.nl

onder Magazine (klik op > lees meer).

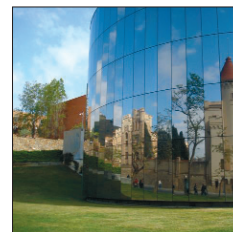
2008 7/8

nieuws 4 | opinie 7 | cartoon 9 | column 13 |
catch 32 | agenda 34 | verschenen 35 | exposities 37 |
professional in het nieuws 38 | overstap 38 |

PAG 14 STEFAAN JACOBS

De bibliotheek is dood

Een studiereis van 40 bibliothecarissen uit de Lage Landen naar Barcelona. Over samenwerking tussen bibliotheken, de dienstverlening, de overstap naar elektronische bronnen en andere Catalaanse toestanden.

PAG 16 MARIE-JOSÉ KLAVER

Studiebeursdata goed beschermd in Groningen

Behalve studenten rekent de IB-Groep ook inburgers, ouders, terugbetalers en ketenpartners zoals onderwijsinstellingen tot haar klanten. Hoe heeft deze kennisintensieve organisatie haar gegevensinfrastructuur geregeld en beveiligd?

PAG 20 MASCHA VAN DORT

E-bookreader breekt door

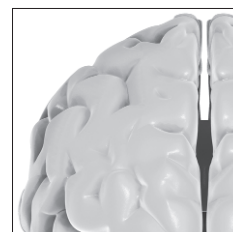
De Kindle e-reader komt eraan, met al 120.000 titels beschikbaar. Maar wat betekent dit voor bibliotheken? TNO voorspelt dat de e-readers binnenkort tot de normale uitrusting behoren.

PAG 24

Overheidsinformatie – de reacties

Geschrokken van het dreigend informatieinfarct? Vorige maand gaf Jos van Dijk een overzicht van de vele uitdagingen waar de overheid voor staat. Nu de reacties uit de praktijk. De informatiehuishouding moet hoger op de politieke agenda komen.

PAG 28 SARA VAN BUSSEL EN FRANK HOUTMAN

Planets maakt Gap-analyse

Planets moet een systeem opleveren voor de langetermijnbewaring en permanente toegankelijkheid van digitale informatie. In de aanloop een inventarisatie van bestandsformaten in de erfgoed- en wetenschapsector.

DBF	JAR	PIC1	WK1
DCR	JP2	PNG	WK4
DOC	JS	POT	WK5
DOT	JSP	PBS	WMA
DPX	LOG	PPT	WMF
DTR	MDR	PS	WordPerfect
DV	MIZ	PSD	WordStar
DVCAM	MOV	PSP	WB1
DVCPRO	MP3	PST	XHTML
DVCPRO25	MP4	QXD	XLS
DVCPRO10	MPEG	RA	XLS.S
DWG	MPP	RTF	XMI
ENL	MSD	RV	ZIP
EPS	MSG	SD2	
EXE		SGML	

Het volgende nummer van InformatieProfessional verschijnt 29 augustus.

Bijdragen voor dat nummer zijn welkom tot 11 augustus.

NIEUWS

Overeenkomst over infrastructuur tussen OCLC en bibliotheken

Digitale wereld vereist andere informatie-infrastructuur.

Om de toekomst van de gemeenschappelijke informatie-infrastructuur te beschermen, heeft een aantal Nederlandse bibliotheken op 16 juni jl. een consortiumovereenkomst met OCLC gesloten. De bibliotheken en OCLC overleggen samen over informatie-infrastructuur. De overeenkomst is ondertekend door Joris van Bergen (voorzitter Stichting Pica), Rein van Charldorp (directeur OCLC) en Jan-Ewout van der Putten (VOB). De VOB heeft verklaard om op een later moment, mogelijk in 2009, toe te treden tot het consortium.

Het consortium heeft tot doel de gemeenschappelijke landelijke informatie-infrastructuur (GII) zoals deze via Pica is ontstaan, verder te ontwikke-

Foto: Jos Uljee - KB

De ondertekening van de overeenkomst. Van links naar rechts: Rein van Charldorp (managing director OCLC B.V.), Joris van Bergen (voorzitter Stichting Pica) en Jan-Ewout van der Putten (directeur VOB)

len en te vernieuwen ten behoeve van de gebruikers van bibliotheken in Nederland. Tot

de bibliotheken die de overeenkomst hebben getekend behoren onder meer de universiteitsbibliotheken, Koninklijke Bibliotheek en de WSF-bibliotheken.

'De gemeenschappelijke informatie-infrastructuur met Gemeenschappelijk Geautomatiseerd Catalogussysteem (GGC) en Interbibliothecair Leenverkeer (IBL) is een groot goed, waar in het verleden veel in is geïnvesteerd,' zegt Wim van Drimmelen, scheidend directeur van de KB. 'De GII moet met de tijd mee, nu haar functie in de digitale wereld verandert. Door het vormen van een consortium verwerven de bibliotheken een betere positie om samen te bevorderen dat de gewenste ontwikkelingen ook

echt plaatsvinden.'

Ariëtte Skolnik, die de wetenschappelijke bibliotheken vertegenwoordigt, voorziet dan ook dat 'door deze gezamenlijke inspanningen de klanten van diverse bibliotheektypen in de toekomst op een eenduidige wijze van bibliotheekdiensten gebruik kunnen maken.'

'Binnen het UKB-beleid past een verdere harmonisatie van de infrastructuur op nationaal en internationaal niveau,' meent Maria Heijne, voorzitter UKB, het platform van de universiteitsbibliotheken, de Koninklijke bibliotheek en het NIWI. 'Met deze stap kan invulling gegeven worden aan het streven om de functionaliteit die OCLC wereldwijd al aanbiedt ook in de GII te integreren.'

PICA Museum

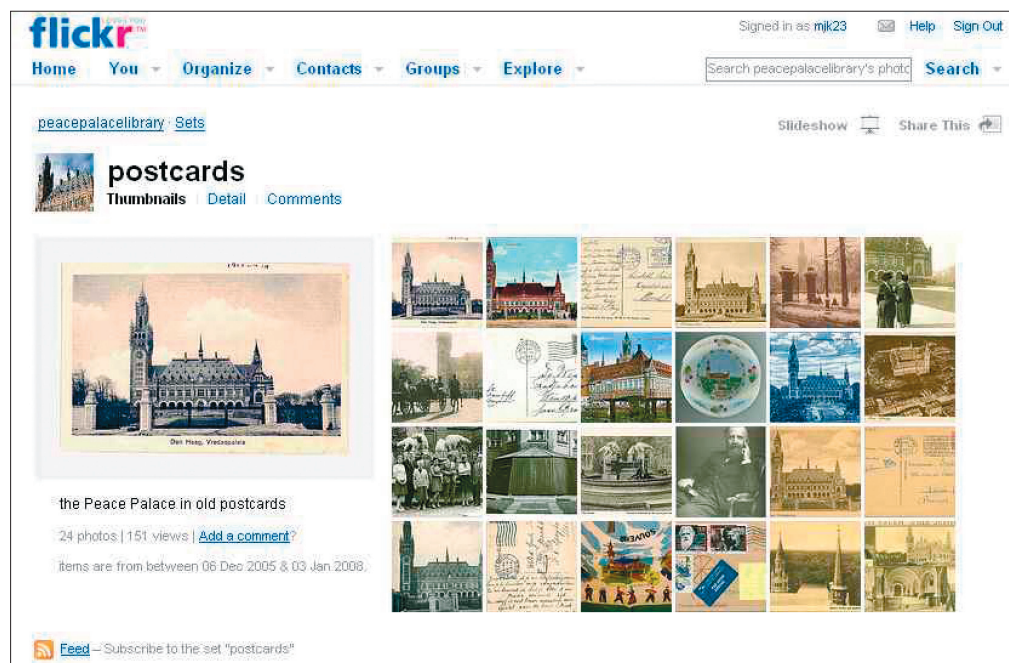
Omdat de in Nederland zo vertrouwde naam Pica verdwijnt, heeft OCLC een virtueel Pica Museum opgericht. De naam Pica (Project voor Geïntegreerde Catalogus Automatisering), die bijna veertig jaar gebruikt is, zal in de toekomst nog slechts terugblikkend worden gebruikt. In het Pica Museum is informatie over de geschiedenis van Pica te vinden. Het museum is opgezet als een wiki, zodat mensen die met Pica hebben gewerkt persoonlijke herinneringen kunnen toevoegen.

museum.pica.nl

Deel van tijdlijn over de geschiedenis van Pica

Bibliotheken openen web 2.0-sites

Lezers en bibliothecarissen leren elkaars voorkeuren kennen.

Web 2.0 is in opmars in de bibliotheekwereld. Onlangs openden de Bibliotheek Waalwijk en de Bibliotheek van het Vredespaleis nieuwe websites met web 2.0-toepassingen. Op de site van Bibliotheek Waalwijk, die is gemaakt door Cubiss, kunnen bezoekers zelf content toevoegen in de vorm van recensies en eigen verhalen en gedichten. Ook is in de catalogus per categorie te zien welke boeken het meest uitgeleend worden. 'Wij bieden een open podium en hopen dat mensen daar veelvuldig gebruik van gaan maken,' aldus directeur Dini de Kort. Bij de ontwikkeling van de site is gebruik gemaakt van open source software en open standaarden. De nieuwe website van de Vredespaleis-bibliotheek maakt

gebruik van widgets (kleine programma's die content van andere sites toevoegen). Zo zijn er foto's van Flickr en boeken uit de LibraryThing-collectie van de bibliotheek te zien. De Flickr-fotocollectie van de Peace Palace Library bevat onder meer foto's van het gebouw en portretten van Hugo de Groot, een van de grondleggers van het internationale recht. Enkele titels uit de collectie van de juridische bibliotheek die via LibraryThing verschijnen zijn *Landmark Decisions of the United States Supreme Court* en *Card, Cross and Jones Criminal Law*. 'De oude website was erg ingewikkeld geworden qua onderhoud,' vertelt Alice de Jong van het webteam van de Vredespaleis-bibliotheek. 'De openingspagina was ook te

De oude postkaartenverzameling van de Bibliotheek van het Vredespaleis op Flickr

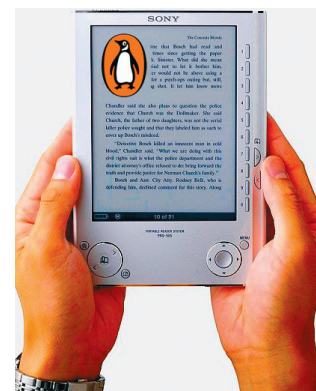
druk. Er stond te veel op.' Voor de nieuwe site is het contentmanagementsysteem Joomla gekozen, een open source pakket. De Jong: 'Met Joomla kunnen we de website gemakkelijk aanpassen en uitbreiden. Binnenkort komt ook de Franstalige versie van de site online. Dat kan heel snel met Joomla.' De Jong hoopt dat de nieuwe site, die onder meer een chatmogelijkheid en een uitgebreide verzameling rss-feeds biedt, voor meer contact met bezoekers zorgt. 'Wij hebben geen vaste gebruikersgroep zoals een universiteitsbibliotheek. Via de vernieuwde site kunnen we onze collectie beter ontsluiten en betere contacten onthouden met buitenlandse gebruikers.'

>> Autonomy voldoet aan Amerikaanse wet

Autonomy, leverancier van infrastructuur- en zoeksoftware voor ondernemingen, presenteert het eerste bedrijfsbrede zoekplatform dat voldoet aan de Federal Rules of Civil Procedure. Deze Amerikaanse regels vereisen dat alle relevante elektronisch opgeslagen informatie kan worden teruggevonden, ongeacht formaat of locatie van de informatie. Als organisaties relevante informatie niet kunnen tonen, kunnen hoge boetes worden opgelegd. <

>> E-books Penguin verkopen goed

De verkoop van elektronische boeken was in de eerste vier maanden van 2008 al hoger dan in heel 2007. Dat meldt uitgever Penguin. Volgens directeur David Shank groeit de verkoop van e-books vijf keer zo snel dan de verkoop van papieren boeken. Volgens Shank is dat te danken aan de toenemende populariteit van elektronische readers. <

>> ProQuest koopt Dialog

De Amerikaanse informatieleverancier ProQuest heeft een contract getekend om Dialog van Thomson Reuters over te nemen. De overname van Dialog moet ProQuests positie in de markt van bedrijfsbibliotheken en professionele researchers versterken. Dialog levert toegang tot databanken met onder meer patentinformatie. Ook onder de vlag van ProQuest blijft Dialog toegang tot informatiesystemen van Thomson Reuters bieden. Het is niet bekend hoeveel ProQuest voor Dialog betaalt. <

NIEUWS

>> Boekenbon wordt plastic kaart

De papieren boekenbon wordt waarschijnlijk volgend jaar vervangen door een plastic kaart. Vijftig procent van de deelnemers aan een enquête over een nieuwe boekenbon zei iets te zien in een plastic Boekenbon. Eerder adviseerde Deloitte Consulting al om een digitale bon te introduceren. Boekenbon BV maakt later dit jaar bekend hoe de nieuwe boekenbon precies gaat functioneren. De uitgever van de boekenbon zal samen met De Nederlandsche Bank kijken naar de eisen waaraan het kaartstelsel moet voldoen. <

>> Fries Filmarchief verzamelt 700 films

Het Fries Film Archief hield vorige zomer een actie om oude film- en video-opnamen veilig te stellen. Meer dan zevenhonderd films en video's kwamen naar aanleiding van de oproep binnen. Hier waren bijzondere films bij, zoals *The making of De Dream*, de film over de zaak Hogerhuis van Pieter Verhoeff uit 1985. Vijfhonderd inzendingen zijn inmiddels gedigitaliseerd en te bekijken op de site van het Fries Film Archief. <

Still uit filmpje over mollenvangers

>> Virtueel museum voor WO I

De universiteit van Oxford heeft een virtueel museum voor de Eerste Wereldoorlog opgezet. The Great War Archive (www.thegreatwararchive.org) bevat onder meer dagboeken en andere persoonlijke herinneringen van soldaten die in de jaren 1914-1918 hebben gevochten. Nabestaanden van militairen kunnen foto's en andere herinneringen insturen. <

Wedstrijd voor informatievaardigheden

Open Universiteit vertaalt onderzoeksresultaten over zoeken en vinden in cursus en competitie.

De Open Universiteit heeft een webgebaseerde wedstrijd ontwikkeld waarmee onderzoek naar informatievaardigheden wordt vertaald naar een breed publiek. Een team van de OUNL, onder leiding van universitair hoofddocent Saskia Brand-Gruwel, deed met 'Web searchers: the challenge' mee aan de Academische Jaarprijs. Hoewel de OUNL de prijs niet heeft gewonnen – die ging naar de Rijksuniversiteit Groningen – is het team voornemens wel door te gaan met het project. Uit onderzoek blijkt dat de meeste mensen geen efficiënte en effectieve zoekers zijn. Het goed omschrijven van de zoekvraag, het bedenken van de juiste zoektermen en het beoordelen en selecteren van sites en

informatie, wordt nauwelijks gedaan. Ook het combineren van informatie uit verschillende sites geeft vaak problemen. 'Het projectplan borduurt voort op onderzoek waar we al sinds 2000 mee bezig zijn,' vertelt projectleider Brand-Gruwel in *Modulair*, het huisblad van de Open Universiteit. 'Er zijn in-

middels zeven studies naar informatievaardigheden uitgevoerd. De resultaten daarvan zijn in het projectplan verwerkt. De kern van het probleem is dat mensen op internet allerlei informatie zoeken en vinden, zonder daarbij de bronnen goed te beoordelen.'

Om dat probleem op te lossen, gaan de medewerkers van de OU een competitie en een cursus ontwikkelen om informatievaardigheden te vergroten. De webgebaseerde wedstrijd 'Web searchers: the challenge', die eindigt met een live happening, geeft samen met de gratis cursus 'The best web searcher' mensen meer inzicht in hun eigen informatievaardigheden en hoe deze verbeterd kunnen worden. <

Onderzoek naar digitale bronnen

Het Internet Instituut van Oxford University doet onderzoek naar digitale bronnen. De onderzoekers willen weten hoe online wetenschappelijke bronnen gebruikt worden en welke impact ze hebben.

Het Internet Instituut wil een toolkit ontwikkelen waarmee de invloed van digitalisering projecten beoordeeld kan worden. De Toolkit for the Impact of Digitised Scholarly Resources (TIDSR) kan gebruikt worden door onderzoekers en financiers om die invloed op waarde

Een digitale bron van de British Library die wordt onderzocht

te schatten. Enkele digitale bronnen die aan de hand van de toolkit onderzocht worden, zijn de databank 19th Century

British Newspapers en de Archival Sound Recordings van de British Library. www.oii.ox.ac.uk/research/project.cfm?id=51 <

Digibeten vallen buiten de boot

Nederland telt zo'n 1,6 miljoen digibeten. Dat zijn er te veel, vindt het ministerie van Economische Zaken. Mensen met weinig of geen kennis op het gebied van computers en informativaardigheden hebben namelijk een achterstand op sociaal en financieel gebied. EZ gaat het aanleren van computervaardigheden meer prioriteit geven omdat mensen zonder ict-kennis buiten de boot vallen. 'Door mensen elementaire computervaardigheden bij te brengen, kunnen we nog veel winst behalen in Nederland. Werkende mensen kunnen doorstromen naar betere banen en kunnen ook meer gaan verdienen als ze handiger worden met computers,' aldus staatssecretaris Heemskerk van EZ.

de visie van Henk

Cartoon: Henk van Ruitenbeek

Nieuwe 100 dollar-laptop kost 75 dollar

De kinderlaptop OLPC, die ook wel bekendstaat als de 100 dollar-laptop, wordt vernieuwd. Er komen verschillende nieuwe modellen uit. Mary Lou Jepsen, een van de grondleggers van het One Laptop Per Child (OLPC)-project, is onlangs voor zichzelf begonnen en belooft een nieuwe kinderlaptop op de markt te brengen die slechts 75 dollar kost. En ook de officiële OLPC-organisatie zegt binnen twee jaar met een nieuw model, dat over een dubbel beeldscherm beschikt (zie foto), te komen dat 75 dollar kost. De huidige versie van de laptop, die bedoeld is om kinderen in arme landen toegang te bieden tot internet en educatieve bronnen, kost 188 dollar.

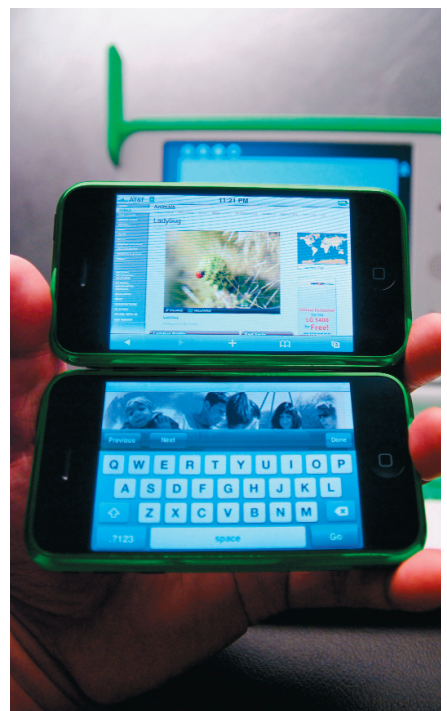

Foto: OLPC

NIEUWS

Nieuwe opleiding voor mediapedagogiek

Afgestudeerden kunnen opvoeders mediawijsheid bijbrengen.

Foto: Marco Raaphorst

Studenten aan de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden

Het Kenniscentrum Pedagogiek Zwolle begint in september met een masteropleiding mediapedagogiek. Het gaat om een eenjarige voltijdsmasteropleiding voor mensen die al een bachelordiploma hebben. De studenten worden opgeleid om ouders, leerkrachten en hulpverleners te leren omgaan met nieuwe media zoals games, chatten, sms, reality soaps en profielensites. Het is de eerste opleiding in Nederland op dit gebied.

Volgens een woordvoerder van het Kenniscentrum, dat deel uitmaakt van de Noordelijke

Hogeschool Leeuwarden, hebben nieuwe media grote invloed op de manier waarop kinderen zich ontwikkelen. 'Er zijn geheel nieuwe kaders gecreëerd waarbinnen de opvoeding plaatsvindt. Dat heeft gevolgen voor de cultuuroverdracht, de zelfontplooiing, de identiteitsontwikkeling en de morele ontwikkeling.' Ouders en leraren hebben vaak weinig kennis van de nieuwe media en weten niet hoe ze met de beïnvloeding moeten omgaan. Afgestudeerde mediapedagogen kunnen opvoeders mediawijsheid bijbrengen. <

Nieuwe minor Archieven in Amsterdam

Opleiding moet multidisciplinaire informatieprofessionals afleveren.

Drie Amsterdamse onderwijsinstellingen beginnen in het najaar met een nieuwe gezamenlijke minor Archieven. Het gaat om het Instituut voor Media en Informatie Management (MIM), de Reinwardt Academie en de Archiefschool.

De inhoudelijke spil is de Archiefschool. De uitvoering van de minor is in handen van het MIM. De studenten komen van het MIM en de Reinwardt Academie en werken in gemengde groepen. Zowel de Reinwardt Academie als de Archiefschool werkt nu al met succes samen met het MIM aan de gezamenlijke minor 'Erfgoed en e-Cultuur'.

Met de nieuwe opleiding willen de onderwijsinstellingen de basis leggen voor een breed beroepsperspectief binnen het cultureel erfgoed en het informatiemanagement. Het archiefveld heeft behoefte aan professionals die goed thuis zijn in beide domeinen, zodat zij elkaars taal verstaan en zich kunnen inleven in elkaars beroepsproblemen en belangen.

De minor Archieven heeft één kern van archivaliek met twee leerroutes: archief & records management en archief & erfgoed. Het motto van de minor is 'Archiveren is waarderen – waarderen is kiezen'. De kern van de

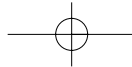

Foto: Marijke Bruggeman

Een bekendmaking van het gemeentebestuur van Den Haag

minor is de archivaliek benaderd vanuit het recordscontinuüm en de (beleids)keuzes die erfgoedbeherende of archiefvormende instellingen moeten maken om aan de veranderende eisen van hun omgeving tegemoet te komen. De beginnende erfgoedprofessionals en recordsmanagers die de opleiding hebben afgerond, zijn in staat erfgoedinformatie én procesgebonden informatie te managen en beleid te maken en te implementeren.

In september beginnen ongeveer zeven studenten van de Reinwardt Academie en twintig (deeltijd)studenten Informatie en Media van het MIM met de minor. <

Foto's: Jelte van Geest

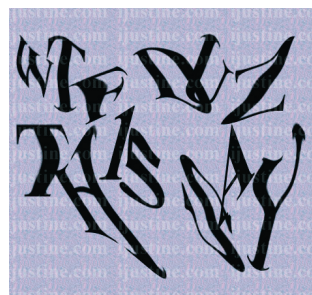
ROBOTSTOEL VOLGT LEZER

Designer Jelte van Geest heeft een robotstoel ontworpen voor de Bibliotheek Eindhoven. De lezer meldt zich met zijn rfid-pas aan bij de stoel en wordt door het meubelstuk, dat de naam *Take a seat* heeft, gevolgd. Zodra hij een boek uit de kast haalt of even pauzeert, stopt de stoel zodat de lezer kan gaan zitten. Door de rfid-technologie weet de stoel precies bij welke lezer hij hoort. Op YouTube staat een aansprekende demonstratie van het idee (www.youtube.com/watch?v=2Dgaz6NIUFk). www.jeltevangeest.nl

Captcha-hackers veroorzaken spamrecord

In mei 2008 is de meeste spam verstuurd sinds begin 2007. De spangolf is te wijten aan spammers die de captcha's van online maildiensten zoals Google, Yahoo! en Hotmail weten te kraken. Captcha's zijn beveiligingscodes die handmatig moeten worden ingevuld. Ze moeten ervoor zorgen dat spammers geen toegang krijgen tot bijvoorbeeld webmaildiensten.

Nu spammers de beveiliging van de beschermende captcha's hebben doorbroken, maken ze massaal misbruik van gratis webmaildiensten om ongewenste reclame te versturen. Volgens cijfers van e-mailbeveiligingsbedrijf MessageLabs is het aantal spammails in mei met 3,3 procent toegenomen ten opzichte van april dit jaar. In mei bestond 76,8 procent van al het e-mail-

verkeer uit ongewenste reclameboodschappen en pogingen tot identiteitsdiefstal.

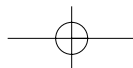
>> SP eist open formaat van omroep

De Socialistische Partij (SP) wil dat de publieke omroepen video's in een open formaat aanbieden. Nu zijn de meeste beelden alleen te bekijken met software van Microsoft. SP-parlementariër Arda Gerkens heeft hierover vragen gesteld in de Tweede Kamer. Volgens Gerkens is het beleid van de publieke omroep in strijd met het actieplan Nederland Open, waarin is vastgelegd dat de overheid voortaan kiest voor open bestandsformaten. Apple- en Linux-gebruikers konden bijvoorbeeld niet naar de EK-voetbalwedstrijden kijken. Volgens minister Plasterk hebben de omroepen voor Silverlight van Microsoft gekozen omdat deze technologie kopieerscherming biedt.

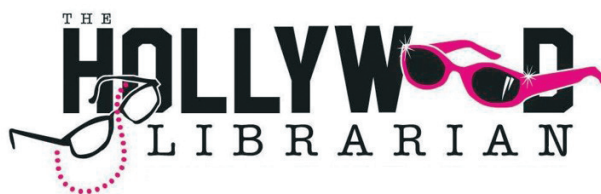

>> Vrienden maken op LibraryThing

LibraryThing, de populaire bibliotheeksite, biedt leden nu ook de mogelijkheid om vrienden aan hun profiel toe te voegen. De catalogus van LibraryThing bevat meer dan 28 miljoen boeken. Niet alleen de boekencollectie groeit snel, ook het aantal features om de site aantrekkelijker te maken voor gebruikers neemt toe. Naast de vriendenlijstjes heeft LibraryThing ook een 'early reviewers programma' waar enkele gerenommeerde uitgeverij aan meewerken. Lezers met recensentenambities kunnen zich voor het programma opgeven. Ze ontvangen nieuwe boeken voordat ze in de winkel liggen en kunnen een bespreking op de site van LibraryThing plaatsen.

Ontmutsen met *The Hollywood Librarian*

Jan Klerk

In films worden bibliothecarissen stevast neergezet als strenge, enigszins mutsige types wier voornaamste taak bestaat uit grabbelen in kaartenbakken en ‘pssst’ zeggen. Ann Seidl, opgeleid als bibliothecaris en nu werkzaam als consultant in de VS, vond dat dit beeld nodig moest worden bijgesteld. Ze maakte een film over de echte bibliothecaris.

Deze film, waaraan Seidl acht jaar heeft gewerkt, werd vorig jaar in de VS uitgebracht onder de titel *The Hollywood Librarian*. Dankzij bemiddeling van NVB-OB en VOB vond op 22 mei, tijdens een NVB-OB-studiebijeenkomst, de Nederlandse première plaats met een speciaal voor deze gelegenheid gemaakte ondertiteling. Ann Seidl was daarbij aanwezig om de film in te leiden. De presentatie maakte deel uit van een kleine tournee van de filmmaker, waarbij zij ook Gent en Groningen aandeed.

En dan de film zelf. Die begint bij het

Vertoon die film

The Hollywood Librarian (met Nederlandse ondertiteling) is beschikbaar voor vertoning in Nederlandse bibliotheken. Dat heeft de Vereniging van Openbare Bibliotheken met filmmaker Ann Seidl kunnen regelen. De kosten bedragen 25 euro. Reserveren kan via de VOB, tel. 070-3090100.

wonder van het geschreven woord en de vaststelling dat de unieke gave om kennis vast te leggen in schrift, mensen tot unieke wezens maakt. Bibliotheken sluiten hierbij aan en hebben vanaf hun vroegste bestaan in de oudheid de functie van toegangspoort tot kennis gehad. In het vervolg van de film worden historische filmfragmenten afgewisseld met interviews met verschillende bevoegen bibliothecarissen.

De film valt uiteen in drie verhaallijnen. Leesbevordering komt veel aan bod, bijvoorbeeld de bijzondere rol die bibliothecarissen vervullen in voorschoolse educatie, op school of bij taallessen aan migranten. Een tweede spoor is dat van de bibliotheek als basisvoorwaarde voor democratie en mensenrechten (freedom of choice, freedom of speech). Seidl illustreert dit door bijvoorbeeld beelden te tonen van sf-films waarin de ondergang van een beschaving stevast gepaard gaat met boekverbrandingen en brandende of vervallen en verlaten bibliotheken. Tot slot een verhaallijn die start met gesprekken met gevangenen en de belangrijke rol van de gevangenisbibliotheek (de bibliotheek die weer aansluiting bij de maatschappij bewerkstelligt) en culmineert in een referendum over de voorgenomen sluiting van de John Steinbeck Public Library in Salinas, Californië. Uiteindelijk blijken de gevangenen ook nog een inzamelingsactie te hebben gehouden voor

het behoud van de Salinas-bibliotheken.

Met die laatste verhaallijn wordt ook het politieke klimaat in de VS aan de kaak gesteld. Een klimaat waarin de Patriot Act overheerst en de overheidsbijdrage aan bibliotheken per jaar is gereduceerd tot een bedrag dat kleiner is dan het bedrag dat dagelijks aan de Amerikaanse aanwezigheid in Irak wordt uitgegeven.

De boodschap van Seidl is duidelijk: bibliothecarissen zijn zeer gepassioneerde en idealistische professionals die een onmisbare rol spelen in het functioneren van een democratie. De intense gesprekken met bibliothecarissen over de onmisbare bijdragen die de bibliotheek levert in het tot stand brengen van democratisch burgerschap, maken wat mij betreft de meeste indruk. Een thema dat ook goed aansluit bij het VOB-project *De Bibliotheek Anders Bekeken*, dat ook nadrukkelijk appelleert aan de ‘onvervangelijke waarde’ van de bibliotheek als onmisbaar instituut voor persoonlijke ontwikkeling van burgers.

Toch heeft de maker met de film geen ander imago van de bibliotheek willen neerzetten, namelijk een hip instituut. Sterker nog, innovatie komt nauwelijks aan bod. Volgens Ann Seidl is dat een bewuste keuze geweest. De crux van de film zit in de onlosmakelijke band tussen bibliotheek en democratisch burgerschap, en die band komt wat mij betreft goed in de film tot uitdrukking.

De reacties in de Belgische blogosphere op de vertoning in Gent waren lauw tot nadrukkelijk negatief. In deze reacties zag men de film vooral als beeldbevestigend en de emotionele lading in de film werd als ‘pathetisch’ afgedaan. Ikzelf was zeer onder de indruk en vond de film bij vlagen zelfs emotionerend.

Dat alles maakt de film nog niet geschikt om het imago van de bibliotheek op te poetsen. Bibliotheken in Nederland die dat met een filmvoorstelling voor ogen hebben, raad ik vertoning af. *The Hollywood Librarian* sluit eerder aan bij de bestaande beeldvorming, maar probeert deze wel te nuanceren en te verdiepen. Of dat laatste bij ‘leken’ zal overkomen, waag ik zeer te betwijfelen. <

Jan Klerk is redacteur van *InformatieProfessional*.

Talentvol 60-jarig jubileum NVB-WB

Op 5 juni jl. werd in Musis Sacrum in Arnhem het 60-jarig jubileum van de afdeling Wetenschappelijk Bibliotheken (WB) van de NVB op talentvolle en ludieke wijze gevierd. Vincent Icke, hoogleraar sterrenkunde in Leiden en beeldend kunstenaar, hield een boeiend betoog over Christiaan Huygens. Deze veelzijdige en multitalentvolle wetenschapper blonk onder andere uit in natuurkunde, sterrenkunde en wiskunde, maar ook in muziek en literatuur.

Na de pauze kon men eigen talenten ten volle ontplooiën. Sanja Stoutjesdijk toonde aan dat er getalenteerde zangers in de bibliotheekwereld waren. Een andere groep, onder leiding van Niels Fleurke, liet zien dat ze goede percussionisten waren op Afrikaanse trommels. Aan het eind van beide workshops werden zang en instrument met elkaar verenigd in een gezamenlijk optreden. De derde groep genoot van de bijzondere fotografische kunst die Vincent Icke aan de hand van computerberekeningen ontwikkelt.

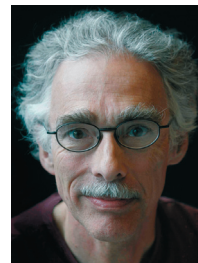
Tijdens de jubileummiddag werd een bedrag van 2500 euro geschonken aan Stichting Biblioneef, die zich bezighoudt met leesbevordering van kinderen in ontwikkelingslanden. <

Vincent Icke in Arnhem

Foto: Monique Kooijmans

Samen zoeken voor ons eigen

Eric Sieverts

Tien jaar geleden heb ik in een column in dit blad eens geschreven dat 'Yahoo! won'. Dat had toen niet betrekking op de zoekmachine, maar op de nu wat in vergetelheid geraakte onderwerpsdirectory. Die wijsheid over het winnen door Yahoo! had ik opgedaan op de Search Engine Meeting 1998. Ondanks de naam van dat congres, was het vertrouwen in zoekmachines behoorlijk aan het wegebben. Dat was nog net de pre-Googletijd, de periode waarvoor we maar een aparte jaartelling moesten invoeren, die aangeeft hoeveel jaar BG (Before Google) iets plaatsvond. De bewering was toen dat zoekers liever zouden browsen in systematische indelingen dan met een zoekmachine te zoeken. Menselijke indexering, of eigenlijk classificering, zoals in Yahoo! of OpenDirectory, en ook in andere varianten, leek toen een betere oplossing voor onze zoekproblemen dan domme full-text zoekmachines. Hoe anders kan het lopen.

Hoewel? Ook nu is er weer ongenoegen over zoekmachines, zelfs – of misschien wel juist – over Google. Ook nu hoor je steeds meer klachten dat men te veel niet-relevante informatie vindt. Of in elk geval niet-interessante, niet-betrouwbare, niet-kwalitatieve, niet-bedoelde informatie. Hoewel directories nu nauwelijks meer als oplossing van dit probleem worden gezien, komen er wel weer steeds meer systemen die diverse vormen van menselijke inbreng toepassen.

Of dat nu de Wikia-zoekmachine van Jimmy Wales is, die op wiki-achtige wijze ons aller

oordeel over webpagina's wil laten meewegen in de te presenteren resultaten. Of dat nu een zoekmachine als StumbleUpon is, of misschien Mahalo als exponent van de 'human factor' waarvoor Danny Sullivan al de benaming Search 4.0 heeft bedacht. Of wellicht Microsoft's meest recente wanhopige poging op zoekgebied, 'SearchTogether', waarmee je via een browser plug-in je eigen zoekvraag samen met anderen kunt proberen op te lossen.

Ook dit is niet allemaal even nieuw. Met web 2.0 is recommendatie, het ontdekken wat anderen je aanbevelen, via *tag clouds* en *most popular* items, vaak ook al belangrijker dan zelf zorgvuldig zoeken.

Zo zijn we ooit van zoeken naar browsen en van browsen weer naar zoeken gegaan. En zo gaan we in het spoor van web 2.0 van zoeken naar aanbevelen. Deze trend suggereert dat de computer het nog altijd niet helemaal zelf kan. Dat er mensen nodig blijven om een echt oordeel te geven. Maar misschien is ook dat maar tijdelijk. Het semantisch web doet beloven dat we de computer ook kunnen leren te bepalen waar iets over gaat en wat iets betekent. En hem ook laten beoordelen of iets betrouwbaar is en kwalitatief de moeite waard. Alleen is het nog even de vraag wanneer dat semantisch web een keertje klaar zal zijn. Misschien dat ik daar in een column over nog eens tien jaar op terug kan kijken. <

Eric Sieverts is redacteur van Informatie-Professional.

TRENDS IN SPANJE

De bibliotheek is dood, leve de CRAI

Veertig bibliothe-carissen uit de Lage Landen vertoefden onlangs in Barcelona om uit te vissen waar hun Spaanse, of preciezer hun Catalaanse, vakgenoten mee bezig

van de democratie hebben Catalonië weer de mogelijkheid gegeven de eigen culturele identiteit te ontwikkelen. Voor sommigen is dat het startpunt geweest van hun ontwikkeling, voor anderen, zoals de Bibliotheca de Catalunya, was het een sein om een herstart te nemen en de ravage die het Franco-regime

len op te maken en eventueel in de repositories te deponeren. Veelal zijn er studenten aanwezig die de nodige bijstand kunnen verlenen voor diegenen die niet met de ter beschikking gestelde middelen overweg kunnen. Studenten die vragen hebben over de bibliotheek, de werking en bibliografisch onder-

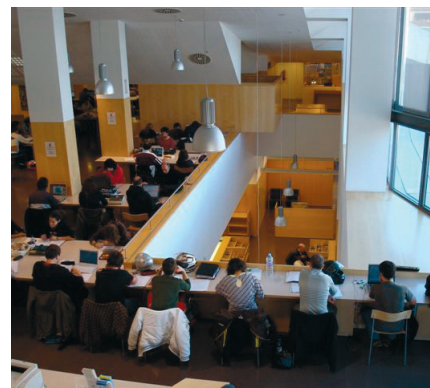
taire gemeenschap, maar worden ook aan een veel ruimer publiek aangeboden. Een mooi voorbeeld hiervan is Guiame, wat zoveel betekent als 'Gids me'. Het is een portal die het Spaanse bedrijfsleven als onderwerp heeft. Het is opgezet om de belangrijkste zakenportal in Spanje te worden en brengt analyses

Gebouw van het consortium CBUc

Openbare bibliotheek Jaume Fuster

Drukte en stilte in OB Jaume Fuster

zijn. De aandacht ging uit naar onder meer samenwerking tussen bibliotheken, de dienstverlening, de overstap naar elektronische bronnen en de manier waarop vele bibliotheken zich positioneren als een evenwaardige speler binnen hun (universitaire) organisaties.*

Stefaan Jacobs

Het is een algemeen gehoorde opmerking: de dood van Franco en de herinvoering

had aangericht in hun collectie, te herstellen.

CRAI

De omvorming van de bibliotheek naar een CRAI (resource center for learning and research) onderstreept de wens van de bibliotheek een belangrijke speler in het functioneren van de organisatie te zijn. De CRAI staat ten dienste van alle actoren binnen de academische gemeenschap en ondersteunt zowel het leren, het onderwijzen als het onderzoek. Naast het aanbieden van literatuur wordt in de zogenaamde *Factoria* hard-, soft- en peopleware ten dienste gesteld van de onderzoekers en docenten om hun lesmateriaal of artike-

zoek, kunnen die kwijt bij de *Ask a librarian*-dienst die continu bereikbaar is. Een FAQ probeert de meest gestelde vragen proactief te beantwoorden.

De bibliotheek stelt haar expertise inzake *intellectuele rechten* ter beschikking van auteurs die twijfels hebben bij het gebruik van bepaald materiaal waarop auteursrechten zouden kunnen gelden en geeft ook advies bij het publiceren in open access. Zij gaat na wat de zelfarchiveringspolitiek is van de uitgever die het originele artikel heeft gepubliceerd.

Extramuros

Sommige diensten blijven niet beperkt tot de universi-

van de belangrijkste industriële sectoren en links naar online content samen. Opvallend is dat er naar gestreefd wordt om alle bronnen in full-text te kunnen aanbieden aan het grote publiek. De kosten voor de licenties voor bijvoorbeeld de full-text van krantenartikelen worden door de Esade Business School en haar sponsors gedragen. Dat sommige bibliotheken ook reeds gebruik maken van web 2.0-ontwikkelingen, bewijzen de blogs die sommige faculteitsbibliotheken van de Universiteit van Barcelona hebben opgezet. Deze worden niet alleen gebruikt als een complementair communicatiekanaal voor de eigen studenten, maar ook als discus-

sieforum waaraan iedereen kan deelnemen. Een student zet een verslag van een lezing op de blog, waarna er een discussie op gang komt over de ingenomen standpunten. Daarnaast wordt de blog ook gebruikt als een aankondigingsbord.

Elektronische bronnen

De door ons bezochte bibliotheken hebben resoluut gekozen voor de elektronische weg als toekomstvisie. Dit komt tot uiting in de grote hoeveelheid literatuur die reeds digitaal ter beschikking wordt gesteld via allerlei consortia. Het belangrijkste consortium

sortiumleden verlopen soms wel heel moeizaam. Momenteel buigt men zich over de vraag of een uitbreiding van het consortium naar andere uitgevers en afnemers wenselijk is.

Daarnaast proberen de bibliotheken ook de oudere literatuur digitaal aan te bieden. Een groot knelpunt daar is het ontbreken van voldoende fondsen voor grote digitaliseringsprojecten. Sommige organisaties gaan daarom in zee met Google Book Search. Andere proberen in het kader van het ter beschikking stellen van oude en kostbare werken voor bijvoorbeeld tentoon-

te stellen of om het resultaat van de digitaliseringsprojecten in onder te brengen. Sommige bibliotheken zetten een repository op per type documenten, maar zorgen er dan wel voor dat ze – indien gewenst – alle via één enkele zoekactie kunnen worden ondervraagd.

De Catalaanse bibliotheken ontsnappen niet aan de mondiale vaststelling dat het nog steeds zeer moeilijk is om de repositories te vullen met gepubliceerd onderzoek. Vanuit de meeste universiteitsbesturen komt er weinig steun voor Open Access. Weinigen hebben de 'Berlin Declaration on

positief in rekening gebracht wordt bij aanstellingen en benoemingen.

Winterslaap

Na afloop van deze studiereis kwamen we tot de conclusie dat er heel wat ten goede is veranderd in Catalonië, al moet hier en daar een bibliotheek nog uit haar winterslaap gehaald worden. Men heeft er zeer goed begrepen dat samenwerking loont en dat de bibliotheek mee moet evolueren met de technologische evoluties en de steeds veranderende verwachtingen van de gemeenschap die men bediend.

Foto's: Stefaan Jacobs en Ans ter Woerd

Bibliotheek van de Pompeu Fabra Universiteit, gevestigd in een watertoren; De bibliotheek van Montserrat; La Factoria in de Biblioteca general van de Pompeu Fabra Universiteit

is het CBUC. Door dit consortium hebben vooral de kleine universiteiten hun aanbod sterk kunnen uitbreiden. De *Big Deals* worden door de CBUC dan ook eerder positief geëvalueerd, ondanks de vele kritieken erop. De onderhandelingen over de verdeling van de kosten onder de con-

stellings, de digitalisering ervan als tegenprestatie te verkrijgen. De digitalisering beperkt zich niet tot gedrukte werken, maar ook andere media komen aan bod, zoals het digitaliseren van geluidsopnamen door de Bibliotheca de Catalunya bewijst. Samen met de institutionele repositories vormen al deze bronnen de digitale bibliotheek van Catalonië, waarvan een gedeelte vrij toegankelijk is.

Repositories

Institutional repositories worden niet alleen opgezet om de academische output van de leden van de academische gemeenschap op te slaan, maar ook om lesmateriaal digitaal ter beschikking

Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities' ondertekend en de instellingen die een mandaat hebben opgesteld, maken het niet altijd dwingend. Het is in vele gevallen de bibliotheek die het voortouw neemt in de promotie van Open Access en deponering.

Belangrijk hierbij is om de administratieve last voor de onderzoekers zoveel mogelijk te beperken en om hen te overtuigen van de voordelen die een ruimere bekendheid en toegankelijkheid van hun artikelen voor hen kan betekenen. De grootste stimulans moet echter van de universitaire overheid komen, die duidelijk laat weten dat deponeren in de eigen repositories

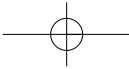
* Met dank aan de leden van de reisgroep die de verslaglegging van de diverse bibliotheekbezoeken hebben verzorgd. De uitgebreide verslagen staan op de NVB-WB-site, www.nvbonline.nl/4444/studiereis_wb_-_hb_2008.html. Ook is er een blogspot van de studiereis (inclusief foto's) op studiereis2008nrvb.blogspot.com.

Stefaan Jacobs is hoofdbibliotheacar van de Bibliotheek Queteletfonds, Federale Overheidsdienst Economie, KMO, Middenstand en Energie.

**'Zakenportal
Guiame biedt
full-text bronnen
gratis aan
het grote
publiek aan'**

Zie InformatieProfessional.nl

Lees de uitgebreidere versie op www.informatieprofessional.nl. Ga naar de rubriek Magazine en klik op > lees meer.

ACHTER DE SCHERMEN BIJ DE IB-GROEP

Studiebeursdata goed beschermd in Groningen

De IB-Groep in Groningen staat bekend als de verstrekker van de studiefinanciering en studentenleningen. Maar behalve studenten rekent zij ook inburgeraars, ouders, terugbetalers en ketenpartners zoals onderwijsinstellingen tot haar klanten. Hoe heeft deze kennisintensieve organisatie haar gegevensinfrastructuur geregeld en beveiligd?

Marie-José Klaver

In de jaren tachtig is de Studiefinanciering als een van de eerste onderdelen van de overheid geautomatiseerd. Het was een grootschalige operatie, misschien wel de eerste bij de overheid van een dergelijke omvang. Er ging destijds veel mis. Hoe kijkt de IB-Groep, in 1994 ontstaan door de verzelfstandiging van de Informatiseringsbank tot een zelfstandig bestuursorgaan, daar nu op terug? ‘De invoering van de Wet Studiefinanciering in 1986 is enigszins overhaast doorgevoerd. De computersystemen waren nog

onvoldoende in staat om de wet adequaat uit te voeren, wat tot aanzienlijke uitvoeringsproblemen heeft geleid. Achteraf gezien was het wellicht beter geweest wanneer de invoering van de WSF met een jaar was uitgesteld,’ aldus communicatiemedewerker Daniël Blok, die benadrukt dat de IB-Groep tegenwoordig zijn ict-zaken veel beter op orde heeft. ‘Sinds 1986 heeft het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) natuurlijk vaker grote en kleinere wijzigingen in wet- en regelgeving doorge-

voerd, waarvoor de systemen van de IB-Groep moesten worden aangepast, soms ook in relatief korte tijd. Maar dit heeft nooit meer tot problemen geleid, zoals in 1986. In dat licht bezien kun je stellen dat er lering getrokken is uit de invoering van de WSF. Zowel de IB-Groep als onze opdrachtgever, het ministerie van OCW, heeft steeds meer ervaring opgedaan met de uitvoeringsconsequenties van beleidswijzigingen. Overigens werkt de IB-Groep inmiddels aan een nieuw systeem dat flexibeler, efficiënter en beter te onderhouden is.’

Illustratie: Frans Mooren

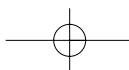
Wat doet de IB-Groep

- > Uitvoeren van wetgeving op het gebied van studiefinanciering
- > Tegemoetkoming schoolkosten
- > Logistiek rondom examens
- > Diplomaerkenning en -legalisatie
- > Beheer en de uitwisseling van gegevens gekoppeld aan het onderwijsnummer
- > Aanmelding en plaatsing van eerstejaarsstudenten
- > Loting voor numerus fixus-opleidingen
- > Uitvoeren van activiteiten op het gebied van het inburgeringsbeleid voor de ministeries van Justitie en VROM

Informatievragen

De IB-Groep, gehuisvest in vier kantoor-torens langs het spoor in Groningen, werkt voor diverse klantengroepen in het onderwijsveld. Dat zijn individuele klanten zoals scholieren, studenten, inburgeraars, ouders, terugbetalers en ketenpartners zoals onderwijsinstellingen, andere uitvoeringsorganisaties, gemeenten en een keur aan maatschappelijke organisaties. Verder voert de IB-Groep activiteiten voor de ministeries van Justitie en VROM uit op het gebied van het inburgeringsbeleid.

Gezien het grote aantal klanten van de

‘In 2007 had de IB-Groep meer dan 17 miljoen klantcontacten’

waren dat er al 134.000. Tegelijkertijd daalde het aantal papieren correcties van 343.000 (2004) naar 270.000 (2007).

Hoe voorkomt de IB-Groep dat mensen de weg naar het goede antwoord niet of niet snel genoeg kunnen vinden? Blok: ‘De website beschikt over een vraag-en-antwoordmodule. Ook bevat de site duidelijk gerubriceerde informatieblokken. Er is ook een digitaal loket (Mijn IB-Groep) waarmee klanten zelf hun gegevens kunnen bijhouden, raadplegen en wijzigen. E-mails kunnen dankzij een speciaal programma snel en adequaat beantwoord worden: het systeem zoekt in een antwoordbibliotheek naar mogelijke standaardantwoorden, gevoed door bepaalde zoektermen in de mail van de klant. Medewerkers checken vervolgens de antwoordmail op inhoudelijke correctheid.’

‘Via de telefoon kunnen klanten een medewerker van de afdeling Klantenservice te spreken krijgen, die inzage heeft in de klantgegevens. Indien nodig, kan de medewerker een klant doorverbinden met een specialist.’

De IB-Groep kent servicekantoren in het hele land. De informatie dient dan ook op alle plaatsen gelijk te zijn en up-to-date. ‘Alle servicekantoren maken gebruik van

IB-Groep, heeft de organisatie jaarlijks te maken met miljoenen vragen. In 2007 had de IB-Groep meer dan 17 miljoen klantcontacten. Tegenwoordig wordt een groot deel van de vragen elektronisch gesteld en afgehandeld. Vorig jaar verliepen bijvoorbeeld 10,2 miljoen contacten met studenten, ouders en inburgeraars via e-mail en het web. 2,4 Miljoen klanten stelden een vraag via de telefoon. Het totaal aantal klanten van de IB-Groep neemt nog steeds toe, onder andere door de verantwoordelijkheid voor inburgeraars en de opname van 1,5 miljoen basisschoolleerlingen door middel van

het onderwijsnummer. Daardoor is er nog geen sprake van dat internet de traditionele kanalen zoals telefoon, post en baliebezoek vervangt.

Wijzigingen in klantgegevens

De mutaties, wijzigingen in de gegevens van klanten, verlopen wel in toenemende mate elektronisch. Studenten en andere klanten kunnen via de beveiligde portal Mijn IB-Groep zelf mutaties doorvoeren. In 2004 werden een kleine 29.000 wijzigingen elektronisch doorgevoerd; in 2007

‘Elke minuut wordt er een poging gedaan om onze systemen binnen te dringen’

hetzelfde computersysteem en hetzelfde voorlichtingsmateriaal. Ook is er een digitaal systeem van daginstructies, waarvan alle medewerkers van Klantenservice, zowel die op het hoofdkantoor in Groningen als die op de servicekantoren in het land, gebruik maken. Het actueel houden van de site gebeurt in de regel dagelijks, door de afdelingen Kwaliteitszorg en Communicatie. Brochures worden jaarlijks aangepast.’

Databeveiliging

De IB-Groep verwerkt enorme hoeveelheden persoonsgegevens van haar klanten. Dit probeert de organisatie op een zorgvuldige en betrouwbare manier te doen. Het kader hiervoor wordt geleverd door de eisen die de Wet bescherming persoonsgegevens stelt. ‘De IB-Groep is zich bewust van de risico’s die het verwerken van al deze gegevens met zich meebrengt en de verantwoordelijkheid die zij hierin heeft,’ zegt communicatiemedewerker Blok.

Zestien mensen werken aan de bescherming van de persoonsgegevens van de miljoenen klanten. Naast Ernst de Widt, de centrale security officer, zijn dat acht ict’ers die zich met de verschillende aspecten van informatiebeveiliging bezighouden, zoals inlogprocedures en firewalls, drie privacy officers, één functionaris Bescherming Persoonsgegevens en drie decentrale security officers. Bovendien is er een functionaris die zich richt op de fysieke beveiliging van gebouwen en computersystemen. ‘Wij doen echt ongelooflijk ons best om de gegevens die wij beheer goed te beschermen,’ zegt De Widt.

Hackers

Ook in het geval van verzoeken van de autoriteiten blijft de IB-Groep binnen de kaders van de wet. ‘Het komt voor dat de politie vraagt om klantgegevens in geval van een opsporingsverzoek, maar zo’n verzoek moet altijd worden ingediend en ondertekend zijn door de officier van justitie.’

Omgekeerd heeft de organisatie veel te maken met mensen die wederrechtelijk de computersystemen proberen binnen te komen. ‘Elke minuut wordt er wel een poging gedaan om onze systemen binnen te dringen; dat gaat 24 uur per dag door.

Wat ze bij ons willen? Ik denk dat ze het leuk vinden om de publiciteit te halen met een geslaagde hack, maar gelukkig is dat nog nooit gelukt. Wij communiceren veel op elektronische wijze, vooral met onze studentenpopulatie. Met andere partijen doen we veel aan digitale gegevensuitwisseling. We hebben vanaf het begin af aan veel aandacht aan informatiebeveiliging besteed, om problemen te voorkomen.’

Pioniersrol

Op sommige gebieden van databeveiliging heeft de IB-Groep zelfs een pioniersrol gespeeld, vertelt De Widt. ‘We hebben er destijds bewust voor gekozen om de sms-authenticatie in te voeren. Alleen een loginnaam en een wachtwoord vonden we niet genoeg. De sms-authenticatie is een extra sleutel waarmee een student moet bewijzen dat hij werkelijk is wie hij zegt te zijn. Daar waren we behoorlijk uniek in. Later hebben enkele banken deze beveiligingsmethode overgenomen. We hebben ervoor gelobbyd om de sms-authenticatie ook bij de DigiD, de inlogcode voor overheidssites, in te voeren.’

Het aantal gegrond verklaarde privacyklachten tegen de IB-Groep neemt de laatste jaren af. In 2005 waren er twaalf gegronde privacyklachten, in 2007 nog maar drie. Wat heeft de IB-Groep gedaan om het aantal klachten over het verwerken van persoonsgegevens terug te schroeven? ‘Aandacht voor het veilig verwerken van gegevens is een continu proces,’ vertelt De Widt. ‘In 2006 hebben we een uitgebreide campagne gevoerd voor alle medewerkers om iedereen van privacyrisico’s bewust te maken. Dat is natuurlijk niet genoeg. Ook nu geven we nog veel voorlichting. Je hebt altijd te maken met nieuwe medewerkers die nog niet goed op de hoogte zijn. Privacy en informatiebeveiliging zijn ook een belangrijk onderdeel van de introductiedag voor nieuwe medewerkers. Mensen moeten weten hoe ze met persoonlijke gegevens moeten omgaan en wat wel en niet mag. Dat moet je steeds weer onder de aandacht brengen. Ook binnen de computersystemen hebben we voorzieningen getroffen om te voorkomen dat dingen misgaan. We proberen de privacy van onze klanten op allerlei manieren te zekeren en te borgen.’

Daniël Blok

Ernst de Widt

Kennisuitwisseling

De IB-Groep heeft met verschillende instellingen een samenwerkingsverband om kennis uit te wisselen. Zo ook met het IBONN (InformatieBeveiliging Overleg Noord-Nederland). Hoe gaat die kennisuitwisseling in zijn werk, wat vertel je elkaar wel en niet? ‘Het is een overleg waar, op een open manier, van gedachten wordt gewisseld over informatiebeveiliging. De kracht van het overleg ligt in de openheid en de diversiteit van de deelnemende organisaties.’ Op welke punten de IB-Groep behoefte aan meer kennis over de informatiebeveiliging heeft, willen De Widt en Blok niet vertellen. ‘Daarover geven we geen nadere informatie in verband met de vertrouwelijkheid.’

De Widt probeert de ervaringen die de IB-Groep heeft opgedaan op het gebied van privacy en gegevensbescherming ook over te dragen op andere overheidsinstellingen. ‘Wij praten natuurlijk ook mee over de Elektronische Overheid. Tijdens die gesprekken valt me op dat er soms erg gemakkelijk over privacy en informatiebeveiliging gedacht wordt. Men onderschat volgens mij heel erg de impact die digitale vormen van communicatie en de mogelijkheden ervan hebben op de samenleving. Het gemak waarmee men denkt alle elektronische loketten aan elkaar te kunnen knopen, baart mij wel eens zorgen. Er kleven buitengewoon veel gevaren aan. Er zijn veel voorbeelden van wat mis kan gaan.’

‘Een concreet voorbeeld? In de pers zijn voldoende voorbeelden te vinden. Een land als Engeland is bijvoorbeeld al jaren heel druk bezig met digitale informatieuitwisseling. Het blinkt uit in de wereld met fouten en missers. Denk bijvoorbeeld aan het uitlekken en verliezen van grote hoeveelheden persoonsgegevens. Ook in Nederland gebeurt dat natuurlijk. Bij politie en Defensie worden wel eens laptops en usb-sticks vergeten.’

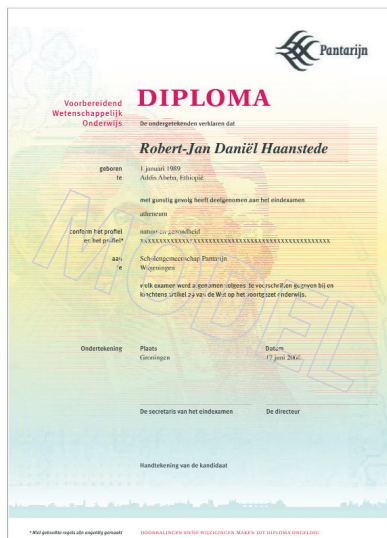
Identiteitsdiefstal

Is enige terughoudendheid met het digitaliseren van de overheidsdienstverlening op zijn plaats? ‘Wij participeren ook in GOV CERT. Op een congres werd laatst een gloedvol betoog gehouden over de portal MijnOverheid.nl. Ook de Persoonlijke Internet Pagina (PIP) kwam aan de

orde met alle plussen en minnen die erbij horen. Er werd een roze wolk geschetst over hoe mooi het eruit zou komen te zien. Net daarvoor had een Australische collega een lezing gegeven over de risico’s van de persoonlijke internetomgeving bij de overheid. Hij vertelde over de gevaren die dat met zich meebrengt. In Australië zijn ze met zo’n Persoonlijke Internet Pagina bezig geweest, maar er bleken zoveel pogingen tot diefstal en misbruik van gegevens te zijn, dat ze er de stekker hebben uitgetrokken. Het systeem kon gewoon niet waterdicht beveiligd worden tegen identiteitsdiefstal. Als wij als IB-Groep op dergelijke gevaren wijzen, maken we ons binnen overheidsland niet altijd even populair. We worden vaak gezien als strenger in de leer dan menig ander, maar dat is voortgekomen uit onze ervaring.’

Fraudebestendig diploma

Ook met diplomafraude heeft de IB-Groep de nodige ervaring. De organisatie staat bekend als de verstrekker van de studiefinanciering en studentenleningen. Dat de IB-Groep ook verantwoordelijk is voor de erkenning en legalisatie van binnen- en buitenlandse diploma’s is minder bekend. Bij het waarderen van diploma’s van Nederlanders die naar het buitenland vertrekken en van inburgeraars komt de IB-Groep regelmatig vervalsingen tegen van zowel Nederlandse als buitenlandse diploma’s. Om fraude te voorkomen, heeft de orga-

‘Met het bestrijden van diplomafraude heeft de IB-Groep ook de nodige ervaring’

Enkele kenmerken van het fraudebestendige diploma zijn: microtekst in het papier, een speciaal ontwikkeld watermerk, beveiligd papier en zeskleurendruk met speciale inkt

nisatie een fraudebestendige diploma voor het voortgezet onderwijs ontwikkeld. Eind 2007 heeft de IB-Groep voor dit diploma de ECHT Award gewonnen, een initiatief van de Vereniging Echt en het Nederlands Verpakkingscentrum (NVC). ‘Het fraudebestendig diploma is een zeer goed beveiligd document met veel zichtbare en onzichtbare kenmerken die bijna niet na te maken zijn,’ zegt De Widt. Hij durft niet te beweren dat namaaken onmogelijk is, maar een poging zal waarschijnlijk zo tijdrovend en duur zijn, dat het niet de moeite loont.

Inburgeraars krijgen sinds 2007 standaard een fraudebestendig diploma. Middelbare scholen en universiteiten kunnen zelf kiezen of ze het document verstrekken. Vorig jaar heeft ongeveer de helft van de middelbare scholen gebruik gemaakt van het diploma voor geslaagde leerlingen.

De Widt is blij met deze acceptatie van het document. De bestrijding van diplomafraude laat in Nederland volgens hem namelijk te wensen over. ‘Wij doen van elke ontdekking aangifte bij de politie, maar we hebben niet het gevoel dat het probleem serieus wordt genomen. Bij het Openbaar Ministerie gebeurt er meestal weinig mee. Aan het begin van het jaar is er eindelijk een keer een rechtszaak gestart in het zuiden van het land tegen twee mensen die falsificaties aanleverden op bestelling.’

Marie-José Klaver is nieuwsredacteur van InformatieProfessional.

OPTIMISTISCHE ONDERZOEKSRÉSULTATEN E-READERS

E-bookreader breekt door

Sinds vorig jaar kun je op de Nederlandse stranden een e-reader lenen. Ook bij de bibliotheken in Den Haag, Rotterdam, Amsterdam, Hoorn en Almere tref je ze aan. In de VS is de Kindle e-reader een groot succes. Niet zozeer vanwege de verkoopcijfers, als wel dat er voor deze e-reader maar liefst 120.000 titels beschikbaar zijn. Is eenzelfde succes in Nederland voor e-readers te verwachten? En wat betekent dit voor bibliotheken? TNO deed onderzoek naar de potentie van e-readers en kwam tot de conclusie dat ze over 2,5 jaar een normaal beeld zullen zijn.

Mascha van Dort

De Kindle is in de Verenigde Staten een success story. Met een boekenshop op deze e-reader introduceerde Amazon een revolutionair concept. Met één druk op de knop kun je een boek kopen in een winkel die je voorkeuren en vorige aankopen kent. Bovendien is van veel boeken een gratis preview van het eerste hoofdstuk beschikbaar. Net als je het boek niet meer kunt wegleggen, is het in slechts luttele seconden te bestellen. Amazon zorgde er samen met uitgevers voor dat de koper nu al een keuze heeft uit maar liefst 120.000 e-books. Een flinke prestatie.

Met de prijs van zijn e-books duikt Amazon onder die van de papieren uitgave. Volgens Jeff Bezo, oprichter van Amazon, is dat redelijk gezien de beperkingen van de Digital Rights Management-software op de e-reader: een koper kan de boeken immers niet uitlenen of tweedehands verkopen. DRM is wel nodig, aangezien een papieren boek gemiddeld door vier tot zes mensen wordt gelezen. Het hergebruik van e-books is nu al groot en wordt nog gemakkelijker als er geen DRM op zit. De huidige doelgroep van e-books en e-readers bestaat voornamelijk uit een kruising tussen boekenwormen en gadget freaks, zo blijkt uit bestudering van diverse fora.

‘De penetratie van e-readers zal oplopen tot bijna dertig procent van de bevolking’

Nieuwe technologie

E-readers zijn sinds 2006 op de markt. Het is een nieuwe displaytechnologie, namelijk e-paper met e-inkt. De displays zien eruit als papier: ze hebben een rustig, helder beeld met veel contrast, wat aangenaam leest. Pijnlijke ogen zoals bij een computerbeeldscherm of lang lezen op een pda zijn daarmee verleden tijd. TNO’s onderzoeksvraag was of e-readers nu in Nederland zouden doorbreken, aangezien de oorspronkelijke

(Xerox-)technologie, die dateert uit de jaren zeventig van de vorige eeuw, tot nu toe geen succes was. Een doorbraak van de e-reader heeft een grote impact voor uitgeverijen en bibliotheken, omdat er van een papieren product naar een dienst wordt overgestapt. Na een usability test, technisch onderzoek en desk research was TNO overtuigd van de potentie van e-readers.

Wat TNO overtuigde zijn de vele voordelen die e-readers bieden: de gebruiker kan de lettergroottes aanpassen, hij kan een hele bibliotheek op het apparaat meenemen en, niet onbelangrijk, hij kan bij de boeken aantekeningen maken. Een mobiele internetverbinding zorgt er in de toekomst voor dat met één druk op de knop een boek of de laatste editie van een krant gekocht kan worden in een boekwinkel op de e-reader. Daarmee zijn e-books niet alleen interessant voor bibliotheken, maar ook voor de consument. Wel bleek uit de usability-testen dat de e-readers zich nog in een beginstadium bevinden. Met name de user interface, performance, robuustheid en stabiliteit kunnen veel beter. Ook zitten niet alle functionaliteiten al op elke e-reader. Maar sinds eind vorig jaar gaan de ontwikkelingen snel: grote fabrikanten bren-

De RADIUS, een telefoon en e-reader ineen, is in Italië verkrijgbaar

gen nieuwe modellen uit en ook kondigen ze met regelmaat technologische vernieuwingen aan. Zo demonstreerde Fujitsu in mei jl. een snellere verversing van het scherm en liet PolymerVision de eerste kleurschermen zien. TNO schat in dat over drie jaar kleurschermen in grote aantallen op de markt komen.

Doorbraak over 2,5 jaar

Op basis van al die voordelen voorspelt TNO een doorbraak van e-readers over 2,5 jaar. Deze voorspelling werd gedaan met behulp van de Forrester Techpotential, een methode die op basis van een gebruikersonderzoek, de marktgrootte en een vergelijkbare adoptie als MP3-spelers de potentie voorspelt. De penetratie zal oplopen tot bijna dertig procent van de bevolking. De doorbraak zal waarschijnlijk plaatsvinden als de prijzen zijn gehalveerd, blijkt uit onderzoek naar vergelijkbare producten. Voorwaarde is wel dat er genoeg aanbod van Nederlandstalige content zal zijn.

Op dit moment is de keuze uit Nederlandse content echter nog erg klein. Minder dan zevenhonderd titels telde TNO in januari bij Selexyz, de Nederlandse boekhandelsketen die de Iliad van iRex

Technologies aanbiedt. Onder die titels bevonden zich bovendien nog veel uittreksels. Wel zijn er meer vak- en wetenschappelijke e-books onder de zevenhonderd titels.

Als het gaat om kranten voor e-readers, loopt Nederland voor op de rest van de wereld. *NRC Handelsblad* introduceerde afgelopen maart als eerste krant een versie voor de Iliad – volgens het dagblad een succesvolle stap. Interessant is het aanbod dat de krant haar abonnees doet: zij kunnen de e-reader, inclusief e-journal, aanschaffen met 150 euro korting. Daarmee zijn we een heel eind op weg naar de zogenaamde doorbraakprijs.

Nederlandse tijdschriften voor e-readers ontbreken nog, omdat de displays tot dusver in zwart-wit zijn. Maar ook voor tijdschriften zijn de e-readers geschikt. Knipsels bewaren, content vaker aanbieden en combinaties van e-books en internet, ook voor advertenties, worden mogelijk. Dat laatste biedt perspectieven voor adverteerders, aangezien de e-reader een persoonlijk apparaat is dat de consument bij zich draagt. Hierdoor krijgt de adverteerder een nieuw medium waarop de consument te bereiken is. Ook kunnen aan de hand van zijn boekencollectie specifieke advertenties worden verstuurd.

E-reader in de bibliotheek

Voor uitgevers bieden e-readers zeer veel mogelijkheden. Zij kunnen met e-books meer afzet bereiken. De vraag is echter in hoeverre de e-reader in de traditionele bibliotheekfunctie past. De huidige resultaten van de uitleen van e-readers in een aantal openbare bibliotheken geven in elk geval interessante uitkomsten. Ze laten vooral zien dat er een gebrek aan Nederlandstalige content is. Bovendien worden de e-readers goed ontvangen. Gebruikers van www.gutenberg.org, dat gratis duizenden e-books in verschillende talen (waaronder Nederlands), in het genre oudere literatuur beschikbaar stelt, zijn goed te spreken over de e-readers. Maar met een penetratie van bijna dertig procent in de toekomst is het uitlenen van e-readers door bibliotheken ook geen blijvende business. De toekomst zit dus in het uitlenen van e-books.

Volgens Springer (in een presentatie op het Nationaal Uitgeefcongres van 11 juni jl.) bestaat 25 procent van alle downloads in universiteitsbibliotheken uit studieboeken, de rest betreft artikelen. De studieboeken worden voornamelijk door studenten gedownload, de artikelen vooral door wetenschappelijke

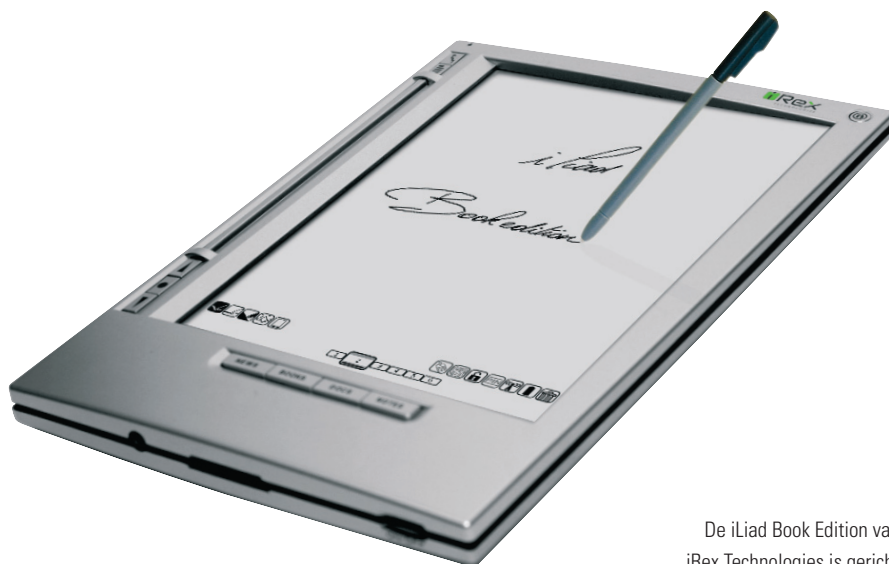
medewerkers. De e-book-bestanden zijn beschikbaar als pdf en vormen daarmee een zeer belangrijk deel van het aanbod; meer dan 99 procent van alle tijdschrift-artikelen in universiteitsbibliotheken zijn pdf-bestanden.

E-portal voor de OB

De Openbare Bibliotheek Amsterdam biedt via het NetLibrary-platform een collectie van voornamelijk Engelstalige e-books aan. Verder realiseert NBD/Biblion op dit moment een e-portal. Hiermee kunnen openbare bibliotheken online een eigen collectie e-content (e-books en luisterboeken) aanschaffen én voor uitleening beschikbaar stellen aan hun leden. NBD/Biblion maakt ook gebruik van de faciliteiten van NetLibrary en heeft voor Nederlandse e-books een overeenkomst gesloten met Pinion, een werkmaatschappij van NDC/VBK, de grootste algemene uitgevergroep in Nederland.

Bij de start van de e-portal zal een Nederlandstalig aanbod beschikbaar zijn van enkele honderden e-books en even zovele luisterboeken. De pilot startte in mei met bibliotheken die de e-reader te leen aanbieden. Het aantal uit te lenen e-books is in de pilot onbeperkt, met inachtneming van de voorwaarden ten aanzien van DRM (digital rights management). Met DRM is zowel de bewaking van de uitleent termijn als de beveiliging tegen kopiëren geregeld. Dit speelt een grotere rol bij openbare dan bij universiteitsbibliotheken, omdat de laatste gebruik kunnen maken van de onderwijsexceptie. Hierdoor hoeven zij geen vergoeding te betalen voor het uitleenen van e-books.

Voor bibliotheken is, en zal blijven, een goede naam en collectie van groot belang. De e-reader kan dit ondersteunen. Bij TU Delft Library is een test uitgezet waarbij eindgebruikers een e-reader voor een week meekrijgen. Een aantal testers heeft intussen bevindingen gerapporteerd. 'Zij vinden het een leuke gadget, die ze heel graag showen aan anderen. Ze nemen de e-reader daarom mee naar vergaderingen en dergelijke. Ook al zouden de testresultaten misschien negatief uitpakken voor de toepassing van e-readers in TU Delft Library, door de test is alleen al de zichtbaarheid van de bibliotheek vergroot,' aldus Carla van den Berg van de TU Delft.

De iReX Book Edition van iReX Technologies is gericht op het boekensegment

Voorwaarden voor een doorbraak

Voor een doorbraak is Nederlandstalige content een voorwaarde, maar ook moeten de e-readers dan uitontwikkeld zijn. Want betere techniek en meer functionaliteit is nodig. Dit betreft bijvoorbeeld Digital Rights Management, hetgeen nog niet op alle apparaten zit. Dat vereist bovendien dat de klantenservice goed wordt geregeld. Wie zorgt ervoor dat de consument zijn collectie e-books behoudt als het apparaat kapot gaat? Mobiele toegang met onder andere wifi of umts bieden ook nog niet alle apparaten. En de huidige standaard, pdf, laat het gebruik van schaalbare lettergroottes niet toe. Dat laatste is wel mogelijk met het formaat Mobipocket, maar dat is een fabrikantenstandaard en wordt niet door elke e-reader ondersteund. Ook de interface van de e-readers moet beter.

De Kindle heeft als eerste een shop op de e-reader, Sony volgt binnenkort. Zo'n shop is een vereiste om gemakkelijk e-books op de e-reader te laden. Ten slotte is een distributieplatform nodig waarop uitgevers hun e-books naar meerdere e-readers kunnen uitgeven.

Standaardisatie noodzakelijk

Een shop die gebonden is aan een e-reader, zoals bij de Kindle, is een zorgelijke ontwikkeling. Het is het Apple iTunes-

model, maar dan voor e-books. Een portal in combinatie met een apparaat kan tot zeer hoge marktaandelen leiden voor het portalbedrijf; denk bijvoorbeeld aan de pc en Microsoft Windows. Maar zo'n machtsconcentratie van een boekwinkel met portal zou de hele uitgeefketen onder druk zetten.

Een ander veelgebruikt businessmodel is het vragen van percentages van de omzet voor het publiceren via een distributieplatform. In de mobiele internetwereld waren marges van acht tot veertien procent heel gewoon. Dit is alleen vol te houden bij gesloten standaarden, waarbij elk platform zijn eigen techniek heeft.

De oplossing hiervoor zijn open standaarden, wat technische onhandigheden zoals meerdere standaarden voor de publicatie van e-books tenietdoet en, belangrijker nog, zorgt voor gezonde concurrentie. Bovendien zal het ervoor zorgen dat technische randvoorwaarden eerder en beter ingevuld worden, zodat uitgevers eerder e-books voor e-readers kunnen uitgeven. TNO is daarom bezig om samen met uitgevers een vervolgproject voor (internationale) standaardisatie vorm te geven. In het najaar wil TNO ook starten met een pilot. Bibliotheken zijn uitgenodigd zich hierbij aan te sluiten.

Mascha van Dort is Business Consultant bij TNO.

mascha.vandort@tno.nl

OVERHEIDSINFORMATIE - DE REACTIES

Op weg naar een betere informatie-huishouding

Informatie: grondstof met toekomstwaarde. Onder deze titel publiceerden de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) en de Raad voor Cultuur (RvC) een dringend advies aan de regering om de informatiehuishouding van de overheid nu eindelijk eens serieus aan te pakken. In het vorige nummer van InformatieProfessional gaf Jos van Dijk naar aanleiding van dit advies en voorafgaande rapporten een overzicht van de vele uitdagingen waar de overheid voor staat. Het inlopen van achterstanden bij de archivering is één opgave. Maar het gaat om veel meer: de inzet van ict, de rol van informatiespecialisten, de e-overheid en bovenal de aansturing en coördinatie van allerlei projecten. In dit vervolg enkele reacties van mensen die de problematiek van nabij kennen. Dat de informatiehuishouding hoger op de politieke agenda moet komen, wordt breed gedeeld. Maar intussen zijn er ook wel positieve ontwikkelingen te melden...

Jos van Dijk

Selectieve aandacht van de politiek

Het behoud en de toegankelijkheid van overheidsinformatie staat onder druk. De voortschrijdende digitalisering maakt dit probleem steeds groter. De overheid heeft hier wat aan willen doen met het actieprogramma *Informatie op orde*. Belangrijke adviseurs menen dat dit actieprogramma tekortschiet, vooral

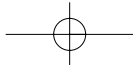
richting Zelfstandige Bestuurs Organen en decentrale overheden. Zij raden aan een minister verantwoordelijk te stellen en het werkveld van de inspectie uit te breiden tot de gehele informatiehuishouding.

Als woordvoerder Binnenlands Bestuur en als zodanig betrokken bij onder meer de vernieuwing van de rijksdienst, ben ik **zeer nieuwsgierig** naar de conclusies die de beide bewindsvrouwen op Binnenlandse Zaken zullen trekken uit de recente adviezen van de Raden voor Cultuur en Openbaar Bestuur. Want ik geloof met Jos van Dijk dat hier een serieus probleem ligt dat meer politieke aandacht verdient.

De belangstelling voor archivering is in het openbaar bestuur altijd wat selectief: zeer geïnteresseerd als het voor een politiek dossier relevant is en ongeïnteresseerd als het om investeringen in de archieffunctie gaat. Ik herinner me nog levendig zowel uit mijn tijd bij de provincie Zuid-Holland als uit mijn wethouderschap in Den Haag, dat investeringen in het archief, of zo u wilt de informatie-

Pierre Heijnen

huishouding, eerder als een last dan een lust werden gezien. Ik ben voornemens de bewindsvrouwen te vragen naar de gedachte van verruiming van het werkveld van de inspectie. Minder gecharmeerd ben ik van de gedachte om de verantwoordelijkheid voor de informatiehuishouding te concentreren bij slechts één minister. Dit heeft alleen zin als deze ook de instrumenten heeft deze waar te maken, ook als het om andere ministeries gaat. Dat zie ik niet gebeuren en dus lijkt het me beter als de departementen kaders

en richtlijnen aangereikt krijgen vanuit het net opgerichte Directoraat-Generaal Bedrijfsvoering. Ik zal mij namens de PvdA-fractie daarvoor inzetten. Het pleidooi om een wat bredere visie op de informatiehuishouding van de overheid te ontwikkelen, mede in verband met de ict-ambities en de ambities ten aanzien van de e-overheid klinkt sympathiek, maar mag **concrete acties op kortere termijn** niet in de weg staan.

Pierre Heijnen, Tweede Kamerlid PvdA

‘Innoveer pas nadat het programma Informatie op orde is uitgevoerd’

Levensader voor goed bestuur

De informatiehuishouding lijkt als het huis van een drukke werker. Het bureau is redelijk leeg, maar de kasten puilen uit. Ooit moeten die ook opgeruimd worden. Met de komst van de digitale wereld is de informatie toegenomen. Stukken worden opgeslagen op privéschijven of in mailboxen. Het collectief geheugen vertoont daardoor hiaten. In de Kamer zien we dit soms terugkomen wanneer Kamerleden bij projecten precies willen weten hoe de naad in de kous zit. Dan blijken essentiële beslismomenten niet meer helder aan te wijzen. Het is van groot belang dat een goede informatiehuishouding door de overheid

wordt gestimuleerd, op lokaal en nationaal niveau. Archivering hoort een deel van het dagelijkse werk te zijn, waarvan het belang door de hele organisatie wordt gedragen.

Door de informatiehuishouding goed te organiseren, organiseren we daarmee ook een deel van ons lerend vermogen. Dat lerend vermogen heeft de overheid hard nodig, omdat de bestuurscyclus maar vier jaar is. Informatiehuishouding bij de overheid is daarmee een levensader voor goed bestuur. Het ictU heeft er een speciaal programma voor opgezet. Maar helaas lijkt het **nog steeds een sluitstuk**,

Arda Gerkens

terwijl iedereen weet dat een opgeruimde kast heel fijn is omdat je precies kunt vinden wat je nodig hebt.

Arda Gerkens, Tweede-Kamerlid SP

De prioriteit ligt bij de digitale informatie

Door het programma *Informatie op orde* is er al meer aandacht gekomen voor de problematiek, maar nog niet voldoende. Het is een complexe materie, omdat de verschillen tussen de ministeries behoorlijk groot zijn. Daarnaast zullen door de taakstelling minder mensen beschikbaar zijn om de nog steeds groeiende berg van informatie te beheren. Ook wordt het steeds moeilijker om goede mensen te vinden die geschikt zijn om de voorliggende uitdaging op te pakken.

Ik ben het eens met de conclusie dat er meer moeten worden gedaan om de problematiek hoger op de politieke agenda te krijgen. Mijn inziens moeten we ons

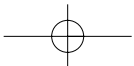
vooral richten op de digitale informatie die nu nodig is voor het beleidsproces.

Het is niet zo dat er niets wordt aangepakt. Op dit moment wordt er hard gewerkt om te komen tot een digitale werkplek rijk (DWR), een standaardwerkplek voor alle rijksambtenaren (inclusief web 2.0-faciliteiten). De baseline (kwaliteitseisen voor de digitale informatiehuishouding) is bijna afgerond.

Als ik naar het advies kijk, zijn we bij het ministerie van Economische Zaken **op de goede weg**. Bijna alle disciplines die met informatie te maken hebben zitten in één directie bij elkaar, te weten het gedigitaliseerde archief, intranet, kennis en informatie en ict. De samenwerking

van deze disciplines heeft ervoor gezorgd dat we nu beschikken over een gedigitaliseerd archief gekoppeld aan de kantooromgeving. De informatie- en archiefspecialisten worden betrokken bij belangrijke veranderingen in ict-processen zoals het advies voorstelt. Op het intranet staan kennispagina's die automatisch worden gevuld vanuit interne en externe bronnen en de beleidsmedewerkers krijgen informatie op maat aangeboden. Op ez.nl wordt alle openbare informatie van het ministerie aangeboden.

Alard Litjens, hoofd Informatie van het ministerie van Economische Zaken

Eerst 'Informatie op orde' uitvoeren

De misstanden in de informatiehuishouding van de rijksoverheid hangen samen met een gebrek aan bestuurlijke aandacht gedurende enkele decennia, het ontbreken van een centrale visie en een te grote focus op ict, waardoor informatiebeheer als meerwaarde gevend vakgebied ondergesneeuwd is geraakt.

ROB/RvC constateren dat op operationeel en tactisch niveau de aandacht aanwezig is, zoals middels het programma *Informatie op orde*, maar achten dit niet voldoende. Het advies laat zich lezen als een pleidooi voor een strategische beleidsagenda en vraagt daarmee aandacht voor de nodige politieke en bestuurlijke bewustwording.

Uitvoering van het advies is een voor-

waarde voor het daadwerkelijk innoveren van 's-rijks informatiehuishouding. Immers, voordat je nieuw gaat behangen, stoom je ook eerst het oude behang af. Vergeet daarbij niet dat Ioo is ontstaan naar aanleiding van een vraag uit de Kamer, om een toentertijd operationeel probleem op te lossen. De kritiek van ROB/RvC op *Informatie op orde* wil ik dan ook meer lezen als verbreding dan als inhoudelijk.

Een volgende prioriteit is om met minder mensen meer kwaliteit te leveren. De zo gewenste innovatie van de overheid, die nu gestalte heeft gekregen in het programma Vernieuwing Rijksdienst.

Voor het vakgebied is het van belang aan te sluiten bij de nu ontstane beweging. De

aandacht bij de adviesraden: niet eerder was het onderwerp tot zo hoog op bestuurlijk niveau doorgedrongen. Tel daarbij op de agendering van het I-vakgebied bij de Vernieuwing Rijksdienst, waarmee het I-onderwerp als innoverend motief wordt onderkend.

En vanuit de partijen zelf wordt hard gewerkt aan verbetering. Zo zijn bijvoorbeeld stappen gezet betreffende de ontwikkeling van nieuwe en snellere methoden voor bewerking en selectie van archiefbestanden, en voor de samenwerking van departementale archiefonderdelen.

Drs. Theo Akse, Ondersteunend Stafmedewerker Directie Informatiehuishouding, ministerie van VWS (op persoonlijke titel)

Ketenautomatisering is de uitdaging

Jos van Dijk stelt een heldere diagnose in *Raakt de overheid haar geheugen kwijt?*. De informatiehuishouding van de overheid is ziek en de politiek geeft onvoldoende prioriteit aan het gezond maken van de patiënt.

Om nog eens de ernst van de kwaal te onderstrepen het volgende. Het accent komt steeds meer te liggen op de overheidsprocessen als geheel waarin overheden onderling en met bedrijven samenwerken en dat vereist ketenbesturing, samenwerking, afstemming en (digitale) gegevensuitwisseling. Die ketenautomatisering gaat dus ver over de grenzen van de eigen organisatie heen en organisaties

worden in toenemende mate van elkaar afhankelijk. Dat stelt grote uitdagingen aan de sturing en beheersing van die informatie, vraagt ook veel meer standaardisatie en samenwerking, en daartoe veel meer gemeenschappelijke regie dan nu het geval is. Overheden zullen hun autonomie op hun informatiehuishouding deels moeten inleveren, anders komt het nooit goed.

Uiteindelijk draait alles om de burger, in zijn dubbelrol als controlerende staatsburger en afhankelijk onderdaan. De burger moet, ook voor de informatiehuishouding, de overheid kunnen aanspreken op 'goed bestuur'. Daarin kun-

Rob Kramer

nen we, ook Van Dijk verwijst ernaar, veel leren van de manier waarop de financiële huishouding van de overheid is geregeld.

Rob Kramer, hoofdinspecteur Archieven bij de Erfgoedinspectie

Dick de Maat

Het roer moet radicaal om!

Je zou treurig en moedeloos worden van het verhaal van Jos van Dijk. Toch is het nog te rooskleurig. Niet omdat het echt zo erg zou zijn met het overheidsinformatiemanagement. Dat is namelijk sterk overdreven. Het meeste werk van de overheid is uitvoering en dat wordt heel behoorlijk gedocumenteerd in zaak- en cliëntdossiers. De nariigheid zit ergens

anders: bij projecten en beleidsvorming. En daarvoor worden nu oplossingen gezocht die vermoedelijk het nieuwe probleem zijn.

Informatie op orde zegt: we moeten er (opnieuw) voor zorgen dat er goede regels zijn, dat die duidelijk zijn en nageleefd worden. Dat is de lijn van de machinereguleerders: deskundigen uit de staf

maken regels en de werkvloer houdt zich eraan. Ondertussen lijken beleids- en projectorganisaties echter veel meer op adhocratieën: de regels worden op de werkvloer in onderlinge afstemming gemaakt en bewaakt. Dat valt niet terug te draaien.

Sterker nog: deze flexibele, open teamcultuur wordt versterkt door digitalisering, virtualisering en de opkomst van de ‘millennials’. Zoals Thomas Friedman schreef in **The World is Flat**: we gaan van een arbeidscultuur van ‘command & control’ naar een van ‘collaborate & connect’. Als

het informatiewerkveld stug arrangementen blijft ontwikkelen voor een verdwijnende arbeidscultuur, organiseert het zijn eigen nederlagen.

Dick de Maa, manager Consultancy bij Dosis Informatiemangers

Onvoldoende communicatie tussen uitvoerders en beslissers

Helaas kan ik niet anders dan de ervaringen van de RvC en ROB onderschrijven. Als professional bij KBenP loop ik tegen het probleem op dat ik meestal word ingezet op een lager niveau in de organisatie. Daarmee is gelijk de spanning geschetst tussen het niveau van handelen (organiseren en beheren van informatie) en het niveau van beslissen. Men vindt elkaar niet. De beslissers zien de informatievoortgang in organisatorische zin niet, de beïnvloeders bereiken de managers niet die bepalen en het geld toewijzen. Ze **kennen elkaars krachten niet**. Dit is een oud probleem. Al twintig jaar wordt gevochten om de zichtbaarheid en de meerwaarde van de informatiefunctie op tafel te krijgen, te houden en te inspireren tot organisatiespeerpunt. Collega’s uit de ict-wereld hebben in die tijdsspanne wel de investeringen in de ict

georganiseerd gekregen. Langzamerhand blijkt dat dit niet het ei van Columbus is. De communicatiefactor mist, van huis uit de spanningsfactor in de informatiewereld. Daarnaast mist de samenwerking tussen techniek, organisatie en beheer en communicatie om gezamenlijk de organi-

satie te benaderen en te bewerken. Het (documentaire) informatiewerkveld bestaat veelal uit mbo’ers en hbo’ers die, uitzonderingen daar gelaten, niet de vaardigheden hebben om de juiste (strategische en politieke) paden binnen de organisatie te bewandelen om de informatiefunctie voldoende zichtbaar te maken.

Een positieve ontwikkeling is de bevordering van de mobiliteit op de werkvloer. Medewerkers die in een mooi geutilleerde ict-omgeving met prachtige DM-systemen en andere toepassingen gefaciliteerd worden om in de digitale wereld met andere workflow en beslisstructuren uit de voeten te kunnen. Beleidsmedewerkers die een deel van de informatiebeheerstaken in hun werk geïncorporeerd zien en informatiespecialisten die voorbereid worden op de nieuwe functies in de digitale omgeving. Mogelijk gaat het langzaam en laat, maar het is gaande.

Tineke Ijtsma, Senior adviseur en Relatiemanager bij Koenen Baak en Partners

Waarom alles bewaren?

Nou mensen, ik heb mijn zakdoek er even bij moeten pakken. Het is een en al kommer en kwel. En zou dat nu echt opgelost worden door het ontwikkelen ‘van een brede visie op de overheidsinformatie’? Dat lijkt eerder op tijd rekken dan op het aanpakken van de problemen. Trouwens, gaten in het geheugen bij organisaties vind ik niet echt schokkend. Ook de mens heeft last van geheugen c.q. dataverlies en in voorkomende gevallen treedt heftige dementie op. Daarbij wil je niet geloven wat een **ongelooflijke meuk** in de archieven van gerenommeerde bibliotheken staat. Waarom bewaren we dat nu? Niemand die daar ooit in geïnteresseerd zal zijn. Mijn punt is: laat organisaties zelf

bepalen wat zij belangrijk vinden om te bewaren en definieer een formaat waarin echt belangrijke documenten op landsniveau door het Nationaal Archief opgeslagen kunnen worden. Laten we ons voor de informatie- en kennishuishouding op het niveau van de (nationale) overheid eens focussen op het vastleggen van relevante gegevens voor de besluitvorming. Denk daarbij aan zaken zoals historie, achtergrond, context, maatschappelijke ontwikkelingen, actoren, beleid en jurisprudentie op basis waarvan een significante (lees: landsbelang) beslissing genomen is. Dat geeft een duidelijk aangrijpingspunt voor deze problematiek en misschien dat dit zelfs kan leiden tot het

nemen van betere besluiten door onze overheid: we leren van het verleden. En wie zou dat nu niet willen?

Paul van den Brink, adviesbureau On the Brink

PLANETS MAAKT GAP-ANALYSE

Gebruik bestandsformaten voor de opslag voor lange termijn onderzocht

Het project Planets moet een systeem opleveren dat de langetermijnbewaring en permanente toegankelijkheid van digitale informatie mogelijk maakt. Daartoe wordt onder meer geïnventariseerd welke bestandsformaten er door instituten uit de erfgoed- en uit de wetenschapsector voor de lange termijn worden opgeslagen. Sara van Bussel en Frank Houtman maakten een tussenstand van deze zogenaamde Gap-analyse.

Sara van Bussel en Frank Houtman

Digitale duurzaamheid krijgt steeds vaker een prominente plaats toebedeeld in discussies over digitale opslag van informatie. Aan oplossingen voor dit probleem wordt hard gewerkt. Zo verricht de Koninklijke Bibliotheek, als onderdeel van haar E-depot, bijvoorbeeld al jaren onderzoek naar technieken als migratie en emulatie.¹ En in Europees verband is in 2006 het project Planets gestart. Dit project, dat een looptijd heeft van vier jaar, moet een systeem opleveren dat de langetermijnbewaring en permanente toegankelijkheid van digitale informatie mogelijk maakt.² Het Planets-systeem zal echter nooit levensvatbaar zijn als voor migratie- of emulatieacties geen gespecialiseerde tools voorhanden zijn. Zo dient een .DOC-bestand te kunnen worden gemigreerd naar een PDF/A-formaat, of moet een WP5.1-tekstbestand in zijn oorspronkelijke WordPerfect-omgeving kunnen worden geraadpleegd. Om dit te realiseren, maakt Planets bestaande emulatie- en migratietools in technische zin geschikt om binnen het systeem gebruikt te worden. Hierbij wordt gestreefd naar volledigheid, zodat aan iedere gewenste migratie- of emulatieactie tegemoet kan worden gekomen. Deze tools worden onder-

gebracht in een database, een soort archief, die de tools beschikbaar stelt zodat de gewenste migratie- of emulatieactie in gang kan worden gezet.

Gap-analyse

Om zo'n database aan te leggen, is het van belang er achter te komen aan welke emulatie- en migratietools er behoefte bestaat. En dat niet alleen, maar ook om te weten welke tools beschikbaar zijn, deze te verzamelen en ze via een database beschikbaar te stellen binnen het Planets-systeem. Binnen Planets spreken we hier-

bij van een 'Gap'-analyse. Deze analyse dient in kaart te brengen wat er ontbreekt in de voorraad beschikbare tools. Als er een tool ontbreekt, dan kan dit leiden tot een sterke aanbeveling om deze tool te ontwikkelen. En als de looptijd van het Planets-project dat toelaat, zal die nog binnen het project kunnen worden gebouwd. Het is echter vrij lastig om datgene wat er niet is, in kaart te brengen. Om toch zicht te krijgen op eventuele hiaten, dient iets te worden geïnventariseerd dat wel tastbaar aanwezig is en wel gevonden kan worden. Wij hebben ervoor gekozen om te inventariseren welke bestandsformaten er door instituten uit de erfgoed- en de wetenschapsector *voor de lange termijn* worden opgeslagen. Op basis van de lijst die zo ontstaat, kan gericht worden gezocht naar tools die de betreffende bestandsformaten om kunnen zetten naar een ander formaat. Dit zal in een later stadium vorm krijgen.

Objectief overzicht

Het direct te bereiken doel van deze analyse is inzichtelijk maken welke migratie-/of emulatietools er aan het beschikbare scala ontbreken en welke er eventueel

Tabel 1	Nederland	Wereld	Totaal
TIFF	80%	65%	66%
JPG	60%	55%	57%
PDF	40%	40%	40%
XML	60%	29%	34%
GIF	30%	20%	22%
DOC	10%	20%	23%
MP3	10%	33%	30%
WAV	0%	25%	23%
HTML	10%	18%	17%

Percentage Nederlandse en mondiale erfgoed- en wetenschappelijke instellingen die specifieke formaten archiveren

AIFF	FP3	MXF	SPIFF
AIFF	FP3	MXF	SPIFF
ARC	FP5	NB	SPSS
ARC	FP5	NB	SPSS
ARW	FP7	NEF	SQL
ARW	FP7	NEF	SQL
ASCII	GIF	newsML	STR
ASCII	GIF	newsML	STR
ASF	GIF89A	NSF	SunAU
ASF	GIF89A	NSF	SunAU
ASP	GIS	ODF	SVG
ASP	GIS	ODF	SVG
AU	GM	ODT	SWF
AU	GM	ODT	SWF
AVI	HTML	OEBPS	TAR
AVI	HTML	OEBPS	TAR
BIN	INDD	OGG	TIFF
BIN	INDD	OGG	TIFF
BMP	INF	PCD	TXT
BMP	INF	PCD	TXT
CDR	ING	PDF	VSD
CDR	ING	PDF	VSD
CSS	INI	PDF/A	WAV
CSS	INI	PDF/A	WAV
CSV	INX	PHP	WK1
CSV	INX	PHP	WK1
DBF	JAR	PICT	WK3
DBF	JAR	PICT	WK3
DCR	JP2	PNG	WK4
DCR	JP2	PNG	WK4
DOC	JS	POT	WK5
DOC	JS	POT	WK5
DOT	JSP	PPS	WMA
DOT	JSP	PPS	WMA
DPX	LOG	PPT	WMF
DPX	LOG	PPT	WMF
DTB	MDB	PS	WordPerfect
DTB	MDB	PS	WordPerfect
DV	MJ2	PSD	WordStar
DV	MJ2	PSD	WordStar
DVCAM	MOV	PSP	WRL
DVCAM	MOV	PSP	WRL
DVCPRO	MP3	PST	XHTML
DVCPRO	MP3	PST	XHTML
DVCPRO25	MP4	QXD	XLA
DVCPRO25	MP4	QXD	XLA
DVCPRO50	MPEG	RA	XLS
DVCPRO50	MPEG	RA	XLS
DWG	MPP	RTF	XML
DWG	MPP	RTF	XML
ENL	MrSID	RV	ZIP
ENL	MrSID	RV	ZIP
EPS	MSG	SD2	
EPS	MSG	SD2	
EXE		SGML	
EXE		SGML	
FITS		SMIL	
FITS		SMIL	
FLASH			
FLASH			
FM			
FM			

‘Veel instellingen gebruiken TIFF, JPG en PDF om bestanden voor langere termijn te archiveren’

eel ontwikkeld zouden kunnen worden. De geïnventariseerde lijst van bestandsformaten verschaft echter ook een meer ‘objectief’ overzicht van welke digitale formaten nu eigenlijk door instellingen worden bewaard. Op basis van deze bevindingen kan niet alleen meer gericht aan digitale duurzaamheid worden gewerkt, maar kunnen ook allerlei bewerkingen en stellingen op dit gebied worden genuanceerd of zelfs worden weerlegd. Zo werd binnen Planets heel recentelijk nog door een hoogleraar Informatica beweerd dat gearchiveerde digitale collecties merendeels uit Office-formaten bestaan. Het tegendeel blijkt echter waar te zijn.

Aan het werk

Op basis van opgevraagde en verzamelde gegevens van vijftien instituten is een lijst van bestandsformaten opgesteld. Ongeveer tachtig procent van deze instituten is te scharen onder de noemer erfgoedinstelling (archief, bibliotheek of museum) en is afkomstig uit zeven landen, namelijk Oostenrijk, Denemarken, België, Duitsland, Groot-Brittannië, Nederland en de Verenigde Staten. De overige twintig procent valt onder de

'Alleen in Nederland wordt in PDF/A formaat gearchiveerd'

Tabel 2	Archieven	Bibliotheken	Musea
TIFF	29%	23%	29%
JPG	23%	26%	29%
PDF	17%	20%	17%
XML	17%	14%	-
DOC	14%	-	-
MP3	-	17%	13%
HTML	-	-	13%

Percentage gearchiveerde formaten bij erfgoedinstellingen

categorie wetenschappelijke instelling. De huidige lijst bevat in totaal 107 verschillende bestandsformaten. Op deze lijst kan nu al een aantal analyses worden losgelaten. Behalve voor tellingen met betrekking tot hoeveelheden, biedt de lijst ook mogelijkheden tot antwoorden op andersoortige vragen. Zo kan eenvoudig inzicht worden verkregen in welk type instelling over welke bestandsformaten beschikt en welk type bestandsformaat het meest door een bepaalde categorie van organisaties wordt gearchiveerd.

Overeenkomsten

In tabel 1 wordt een vergelijking gemaakt tussen Nederland en de 'rest van de wereld'. De percentages vertegenwoordigen het aantal instellingen dat een specifiek formaat archiveert. De percentages voor Nederland zijn gebaseerd op een totaal van tien instellingen. Voor de rest van de wereld zijn momenteel vijfenvijftig instellingen bevraagd.

Wat direct opvalt, is dat de topdrie van bestandsformaten die het meeste door instellingen worden gearchiveerd, voor beide categorieën sterk overeenkomt. Zowel TIFF, JPG als PDF worden door de meeste instellingen gebruikt om voor de langere termijn bestanden te archiveren. De procentuele overeenkomst tussen Nederlandse en wereldwijde instellingen is treffend. Ongetwijfeld is dit een gevolg van de vele digitaliseringstrajecten die niet alleen in Nederland maar eigenlijk overal in de wereld aan de gang zijn. Naast die overeenkomst wijkt Nederland in bepaalde opzichten af van het internationale plaatje. Alleen in Nederland wordt namelijk in PDF/A-formaat gearchiveerd. Deze 'afwijking' wordt vooral tot stand gebracht door de inbreng van Nederlandse archieven. Dit heeft ongetwijfeld te maken met de expliciete aanbeveling in de Nederlandse Archiefwet om dit formaat te gebruiken voor langdurige opslag.

Verschillen

Een ander significant verschil is het percentage voor het XML-formaat. Blijkbaar gebruiken instellingen in Nederland deze standaard veel vaker dan buiten Nederland het geval is. Een verklaring hiervoor kan liggen in een aantal aanbevelingen dat is gedaan door het programma *Testbed* dat in de jaren na de millenniumwisseling is uitgevoerd. De aanbevelingen om XML voor langdurige opslag te gebruiken, werd vooral gedaan voor documenten met een expliciete opmaakstructuur, zoals bijvoorbeeld spreadsheets. Als we kijken naar het bestandsformaat .DOC, valt juist het tegendeel op. Wereldwijd wordt dit formaat slechts door weinig instellingen gebruikt om digitaal te archiveren. De bovengenoemde bewering van de hoogleraar in de Informatica kan op basis van deze gegevens dan ook naar het land der fabelen worden verwezen. Als we verder inzoomen en ons richten op erfgoedinstellingen en de formaten die daar worden gearchiveerd, komt tabel 2 tot stand. Er wordt een onderscheid gemaakt naar archieven (15 instellingen), bibliotheken (14 instellingen) en musea (18 instellingen). De tabel bevestigt het algemene beeld van tabel 1. Ook erfgoedinstellingen bewaren

hun digitale informatie voor een belangrijk deel in TIFF-, JPG- en PDF-formaat. Wederom valt ook op dat .DOC-formaten nauwelijks door erfgoedinstellingen worden gebruikt om mee te archiveren. De inventarislijst kan natuurlijk ook voor andere analyses worden gebruikt. Immers, bovenstaande tellingen zeggen weinig of niets over het belang van bestandsformaten. Onder aan de inventarislijst staan een paar bestandsformaten die slechts bij één instelling voorkomen (en die in tabel 2 weggelaten zijn). Maar het feit dat dit formaat slechts eenmaal voorkomt, betekent niet dat het formaat geen informatie van groot cultuur-historisch belang bevat. Voorbeelden hiervan worden gevormd door FITS, een bestandsformaat dat voor het archiveren van astronomische data wordt gebruikt, en DAISY, dat wordt gebruikt door blindenbibliotheken.

Vervolgonderzoek

Op basis van de verzamelde gegevens kon voorzichtig een aantal eerste analyses worden gemaakt en een poging worden ondernomen om de uitkomsten te interpreteren. Het onderzoek zal de komende jaren worden voortgezet onder de paraplu van het Planets-project. Er zal voortdurend worden getracht de beschikbare hoeveelheid gegevens te vergroten. Dit zal niet alleen worden gedaan door meer instellingen in de reeds bevraagde landen bij het onderzoek te betrekken, maar ook door het onderzoek uit te breiden met andere landen. Daarnaast zal er nader onderzoek worden gedaan naar specifieke bestandsformaten zoals de hierboven genoemde FITS en DAISY. Hierdoor zal de beschikbare informatie representatiever worden, waardoor analyses en conclusies een steeds hoger betrouwbaarheidsniveau zullen krijgen. Ook zal het daardoor mogelijk worden meer en andersoortige analyses te maken. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het boven beschreven belang dat weinig voorkomende formaten kunnen vertegenwoordigen. Worden deze zelfde formaten inderdaad door gelijksoortige instituten elders in de wereld ook gebruikt? Gebruiken bijvoorbeeld alle blindenbibliotheken wereldwijd DAISY als standaard en hebben zij hiervoor ook een migratie- of emulatietool ontwikkeld?

Nog belangrijker is dat er een tweede inventarisatie tot stand komt van beschikbare emulatie- en migratietools. Deze lijst zal worden afgezet tegen die van bestandsformaten, zodat inzicht ontstaat in de ‘gapende gaten’ op het gebied van beschikbare tools.

Voorlopige conclusies

De huidige resultaten laten zien dat maar weinig instituten beschikken over eenvoudig genereerbare overzichten van gearchiveerde digitale informatie. Van een overgrote meerderheid van de door ons benaderde instituten is niets meer vernomen of werd duidelijk gemaakt dat men niet in staat was de gevraagde informatie te leveren. Toch lijkt de conclusie gerechtvaardigd dat, op basis van de tot nu toe verzamelde resultaten, de situatie in Nederland niet slechter is dan in de rest van de wereld.

De inventarisatie van voor de lange termijn gearchiveerde bestandsformaten geeft een bruikbaar inzicht in zowel de frequentie als het type formaat dat door (erfgoed)instellingen wordt gearchiveerd. Op basis hiervan kunnen niet alleen verschillen worden aangeduid maar ook overeenkomsten. Zo blijkt dat TIFF, JPG en PDF formaten zijn waarin wereldwijd en ook in Nederland verreweg het meeste wordt gearchiveerd.

Het onderzoek zal in zijn geheel aan het einde van het project in 2010 openbaar worden gemaakt en zal daarmee voor iedereen toegankelijk zijn.

Noten

- 1] Migratie en emulatie zijn strategieën voor het toegankelijk houden van digitale informatie. Bij migratie worden bestanden overgezet naar een andere, meer duurzame hardware- of softwareconfiguratie. Word 97-bestanden worden bijvoorbeeld geconverteerd naar PDF/A. Bij emulatie wordt de hard- en softwareconfiguratie voor het oorspronkelijke bestand nagebootst.
- 2] Zie ook het artikel ‘Duurzaamheid door Europese Samenwerking’, *InformatieProfessional*, december 2007.

Meer informatie over het Planets-project is te vinden op www.planets-project.eu.

Sara van Bussel is projectmedewerker bij Planets, Koninklijke Bibliotheek.
Frank Houtman is projectleider van Preservation Action Planets, Koninklijke Bibliotheek.

AIFF	F
ARC	C
ARW	W
ASCII	I
ASE	E
ASP	P
AU	U
AVI	I
BIN	N
BMP	P
CDR	R
CSS	S
CSV	V
DBF	F
DCR	R
DOC	C
DOT	T
DPX	X
DTB	B
DV	V
DVCAM	M
DVCPRO	O
DVCPRO25	5
DVCPRO50	0
DWG	G
ENL	L
EPS	S
EXE	E
FITS	T
FLASH	H
FM	M
FP3	3
FPS	S
FP7	7
GIF	F
GIF89A	A
GIS	S
GM	M
HTML	L
INDD	D
INF	F
ING	G
INI	I
INX	X
JAR	R
JP2	2
JS	S
JSP	P
LOG	G
MDB	B
MJ2	2
MOV	V
MP3	3
MP4	4
MPEG	G
MPP	P
MrSID	D
MSG	G
MXF	F
NB	B
NEF	F
newsML	L
NSE	E
ODF	F
ODT	T
OEBPS	S
OGG	G
PCD	D
PDF	F
PDF/A	A
PHP	P
PICT	T
PNG	G
POT	T
PPS	S
PPT	T
PS	S
PSD	D
PSP	P
PST	T
QXD	D
RA	A
RTF	F
RV	V
SD2	2
SGML	L
SMIL	L
SPIFF	F
SPSS	S
SQL	L
STR	R
SunAU	U
SVG	G
SWF	F
TAR	R
TIFF	F
TXT	T
VSD	D
WAV	V
WK1	1
WK3	3
WK4	4
WK5	5
WMA	A
WMF	F
WordPerfect	P
WordStar	S
WRL	L
XHTML	L
XLA	A
XLS	S
XML	L
ZIP	P

CATCH

Zoeken in plaatjes en praatjes

Wat zou het handig zijn als je net zo snel kunt zoeken in beeld- en geluidcollecties als dat nu al kan in teksten. Informatici hebben inmiddels de eerste demonstratieversies ontwikkeld om te zoeken in historische audiofragmenten en in afbeeldingen van archeologische vondsten.

Bennie Mols

Vorig jaar werden de Radio-Oranjetoespraken van koningin Wilhelmina uit de Tweede Wereldoorlog online doorzoekbaar op trefwoorden. Wie bijvoorbeeld als zoekwoord 'Rotterdam' intikt, krijgt een reeks van audiofragmenten voorgeschoteld waarin koningin Wilhelmina de Maasstad noemt. In april van dit jaar werden ook 38 filmopnames van interviews met Nederlandse overlevenden van het concentratiekamp Buchenwald op deze manier doorzoekbaar. Dit googelen in gesproken geschiedenis is mogelijk gemaakt door het onderzoeksproject CHoral (Access to oral history), een samenwerking tussen informatici van de Universiteit Twente, het Gemeente-archief Rotterdam, Radio Rijnmond, het NIOD en de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Audiovisueel erfgoedmateriaal met spraakherkenning doorzoekbaar maken is om talloze redenen een lastige opgave: het Nederlands uit het verleden is anders dan dat van nu; elke spreker heeft zijn eigen intonatie en zijn eigen woordenschat; achter-

grondgeluiden kunnen roet in het eten gooien; de opname kan vol ruis zitten, enzovoort. 'Maar,' zegt Franciska de Jong, projectleider van CHoral en hoogleraar taaltechnologie en computerlinguïstiek aan de Universiteit Twente, 'wij zijn er niet voor de perfecte oplossing – die bestaat ook helemaal niet. Onze taak is om meer uit audiovisuele erfgoedcollecties te halen dan mogelijk is met conventionele ontsluiting.'

De Jong en haar medeonderzoekers richten zich op de herkenning van informatieve spraak, zoals in documentaires of in nieuwsuitzendingen. Die zijn van nature rustiger en begrijpelijker dan bijvoorbeeld discussies. Voor nieuwsfragmenten halen de beste spraakherkenners een foutenmarge van onder de twintig procent. Dat betekent dat twee op de tien woorden verkeerd worden herkend. Helaas is audiomateriaal van erfgoedcollecties veel lastiger te ontrafelen. Hierbij wordt al snel meer dan de helft van de woorden verkeerd of niet herkend.

De Jong: 'Dat lijkt misschien een

slecht resultaat, maar uit onderzoek blijkt dat je daarmee toch een goede zoekbasis hebt. Dat komt omdat de spraakherkenner de meeste fouten maakt bij functiewoorden zoals "de", "toen", "omdat", enzovoort. En dat zijn geen woorden waarop je wilt zoeken. Bovendien keren belangrijke woorden vaak meerdere keren in fragmenten terug. Als een woord de ene keer wel en de andere keer niet wordt herkend, is de kans toch groot dat je het juiste fragment vindt.'

Transcriptie

Het optimaliseren van de spraakherkenning is uiteraard essentieel. Onderzoekers van de Universiteit Twente hebben een eigen open source spraakherkenner gebouwd. Die knipt eerst alle deelfragmenten die geen spraak zijn weg. Vervolgens gebruikt hij een akoestisch model voor het herkennen van het geluid. En ten slotte beslist een taalmodel welk woord met de grootste waarschijnlijkheid wordt uitgesproken. Het eindresultaat is een geschreven versie van het gesproken

woord. De spraakherkenner brengt automatisch tijdcodes aan in het transcript. Elk zoekwoord correspondeert zo met een tijdcode, waardoor de computer automatisch naar een audiofragment kan springen.

De spraakherkenner gebruikt een woordenboek waaruit hij kan putten om te bepalen welk woord er wordt uitgesproken. Dat woordenboek kan worden aangepast al naar gelang het soort materiaal. De Jong: 'De kunst is om al het beschikbare materiaal dat extra informatie geeft over de gesproken tekst, optimaal te gebruiken. In het geval van de Radio Oranje-fragmenten hadden we bijvoorbeeld ook de uitgeschreven toespraken van koningin Wilhelmina. Dan heb je al een transcriptie, en hoef je alleen nog maar te bepalen op welk tijd wat wordt uitgesproken. Meestal bestaat zo'n transcriptie natuurlijk niet, maar vaak bestaat er wel al een geschreven samenvatting. Dat is mooi materiaal om de spraakherkenner te trainen op een specifiek domein; om hem bekend te maken met specifieke eigennamen, plaatsnamen en ander domeinspecifiek vocabulaire. Hoe meer informatie we hebben, hoe kleiner het probleem van de spraakherkenning.'

De volgende uitdaging van CHoral is om het Radio Rijnmond-archief te ontsluiten. Radio Rijnmond heeft veel documentairemateriaal uit de naoorlogse opbouwperiode van Rotterdam. Maar omdat er weinig annotatie beschikbaar is, heeft de spraakherkenner het bij deze radiodocumentaires veel moeilijker dan bij de Buchenwald-interviews. Een tweede uitdaging is om erachter te komen wat gebruikers precies willen en op welke manier je de zoekresultaten het beste kunt presenteren. Met of zonder de uitgeschreven tekst? Met of zonder aanvullend beeldmateriaal erbij? Online gebruikers willen immers vaak ook wat hebben om naar te kijken, en niet alleen het audiofragment.

Zoeken met spraakherkenning biedt veel mogelijkheden, maar vergt wel een denkslag bij de informatieprofessionals. Zij hebben niet meer de garantie dat ze alles vinden. 'Maar,' besluit De Jong, 'ondanks dat spraakherkenning niet perfect werkt, kun je audiomateriaal veel efficiënter doorzoeken dan zonder deze technologie.'

Glaswerk en munten

Is het herkennen van het gesproken woord al moeilijk, het herkennen van beelden is nog een graad ingewikkelder. Probleem is dat er nog meer aspecten tegelijk een rol spelen dan bij geluid: kleur, vorm, textuur, lichtinval enzovoort. In het project RICH (Reading Images in the Cultural Heritage) werken onderzoekers van de Universiteit Maastricht samen met de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) aan de beeldherkenning van archeologische bodemschatten.

'Beeldherkenning moet de archeoloog ondersteunen bij het classificeren van zijn vondsten,' zegt projectleider en hoogleraar informatica Eric Postma van de Universiteit Maastricht. 'De bedoeling is dat een computer een nieuwe vondst automatisch vergelijkt met eerdere vondsten, waarvan al veel informatie is opgeslagen. Het gaat er niet om dat de computer de expert vervangt – dat is onmogelijk – maar dat de computer de expert ondersteunt. Voor de herkenning en interpretatie van bepaalde details van een vondst zullen experts altijd nodig blijven.'

Inmiddels is RICH halverwege en hebben de onderzoekers twee demonstratieversies gereed: eentje voor de herkenning van glaswerk (met als referentie de digitale RACM-collectie Historisch Glas), en eentje voor de herkenning van Romeinse en Merovingische munten (met een referentiecollectie uit het (voormalige) Koninklijke Penningkabinet, nu het Geldmu-

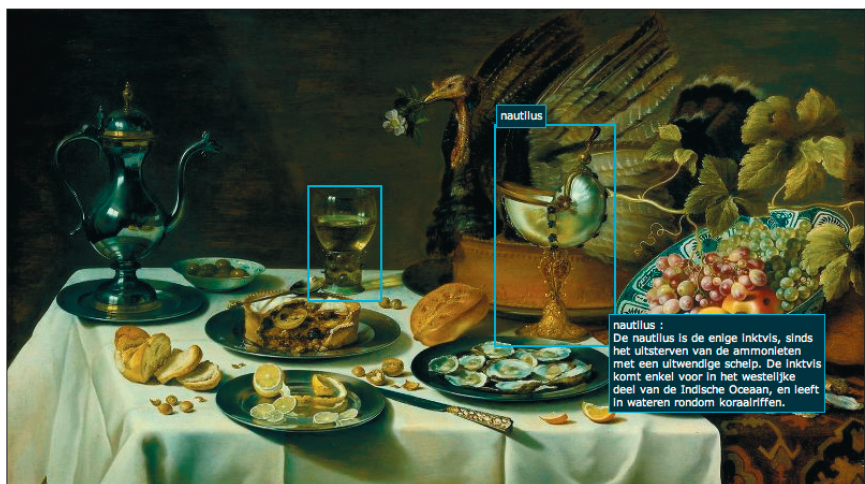
seum). Met de glaswerkdemo kan de gebruiker op bijvoorbeeld vorm, type en periode browsen door de collectie. Ook kan de gebruiker een digitale foto van zijn eigen glaswerk uploaden, waarna de computer de meest gelijkende stukken glaswerk in de referentiecollectie opzoekt en toont. Hetzelfde browsen en uploaden kan ook bij de muntencollectie.

De onderzoekers combineren beeldherkenning met automatische leertechnieken. De beeldherkenning moet ervoor zorgen dat beelden die sterk op elkaar lijken zodanig in digitale informatie worden omgezet, dat ook de gedigitaliseerde gegevens sterk op elkaar lijken. De automatische leertechnieken gebruiken specifieke domeinkennis over glaswerk of munten om de gedigitaliseerde gegevens zo goed mogelijk te kunnen interpreteren. Daarbij

die een computer kan toepassen. Daarbij is de hulp van de experts essentieel. Postma: 'Zij moeten ons zo goed mogelijk proberen uit te leggen waar ze bij de herkenning op letten. Archeologen hebben verder minder behoefte aan een antwoord op een vraag als "Wat is de meest gelijkende munt?" maar meer aan een antwoord op de vraag "Waarom is dit de meest gelijkende munt?" Ze willen weten welke kenmerken wel of niet overeenkomen tussen de vondsten.' Postma benadrukt dat het om een wederzijds proces gaat: 'De archeologen kunnen van ons leren wat ze aan informatica kunnen hebben, en wij kunnen van de archeologen leren waaraan zij behoefte hebben.' In de komende twee jaar willen de RICH-onderzoekers de resultaten van hun demonstratieversies laten evalueren door experts.

Een derde uitdaging zit in het samenvoegen van het zoeken in tekst en het zoeken in beeld. Dat gebeurt binnen het Open Boek-project, een samenwerking van RICH met het MITCH-project (een ander project binnen het overkoepelende nationale onderzoek CATCH om het Nederlandse culturele erfgoed digitaal te ontsluiten). Stel dat een archeoloog glaswerk uit de Middeleeuwen vindt, dan kan hij niet alleen zijn vondst qua beeld vergelijken met wat al is gevonden uit die tijd, maar hij kan tegelijk ook zoeken in teksten op trefwoorden die betrekking hebben op zijn vondst. Postma: 'Mijn ideaal is dat de toekomstige archeoloog met een laptop naar de opgraving gaat, ter plekke foto's neemt van de bodemschatten, deze draadloos naar een server stuurt, waarna de computer de bodemschatten ver-

Annotatie van
archeologische
objecten in
schilderijen door
koppeling van
data van
RACM en het
Rijksmuseum

wordt bijvoorbeeld gebruik gemaakt van de vorm van het glas, patronen op het glas of van de kleur en textuur bij munten. Hoe goed de beeldherkenning werkt, hangt sterk af van de dataverzameling, en varieert van tientallen procenten tot maximaal negentig procent.

Kennis expliciet maken

Het moeilijkste binnen RICH is om de veelal impliciete kennis die archeologen bij het herkennen van hun vondsten gebruiken, om te zetten in expliciete regels

Postma is tevreden over de resultaten met het glaswerk, maar tot nu toe hebben te weinig glasexperts naar de resultaten gekeken om hun werk te evalueren. Een tweede uitdaging is om het digitaliseren van archeologische vondsten verregaand te automatiseren. Een van de problemen is namelijk de beperkte beschikbaarheid van hoogkwalitatief beeldmateriaal. Liefst moet die digitalisatie zo gebeuren dat een object op het beeldscherm kan rondraaien, zodat ook de computer het van alle kanten kan bekijken.

gelijkt met eerder gedocumenteerde vondsten, en de archeoloog ook meteen aanvullende tekstuele informatie kan opvragen.' <

Bennie Mols is wetenschapsjournalist.

Zie InformatieProfessional.nl

Alle artikelen uit deze serie zijn te vinden op www.informatieprofessional.nl. Ga naar het Catch-dossier

AGENDA
#####

juli

7-10 juli
INTERNATIONAL CONFERENCE ON BIOINFORMATICS, COMPUTATIONAL BIOLOGY, GENOMICS AND CHEMO-INFORMATICS (BCBGC-08)
Plaats: Orlando (VS)
www.PromoteResearch.org

10-11 juli
TRANSFORMING THE USER EXPERIENCE. JISC/CNI Meeting
Plaats: Belfast
www.ukoln.ac.uk/events/jisc-cni-2008

14 juli
INTERNATIONAL CONFERENCE ON MASS-DATA ANALYSIS OF IMAGES AND SIGNALS IN MEDICINE, BIOTECHNOLOGY, CHEMISTRY AND FOOD INDUSTRY
Plaats: Leipzig
www.mda-signals.de

17-19 juli
WIKIPEDIA'S ANNUAL CONFERENCE
Plaats: Alexandria
www.bibalex.org

20-25 juli
IAML (INTERNATIONAL ASSOCIATION OF MUSIC LIBRARIES, ARCHIVES AND DOCUMENTATION CENTRES) ANNUAL CONFERENCE
Plaats: Napels
www.iaml.info/en/node/399

20-25 juli
26th WORLD CONGRESS OF THE INTERNATIONAL ASSOCIATION FOR MEDIA AND COMMUNICATION RESEARCH
Plaats: Stockholm
www.mediaandglobaldivides.se

21-22 juli
IMPACT AND INFLUENCE: EVOLVING TO SUCCEED. Health Libraries Group Conference 2008
Plaats: Cardiff
www.cilip.org.uk/groups/hlg/conf2008/index.html

21-23 juli
EDUWEB CONFERENCE 2008
Plaats: Atlantic City
www.eduwebconference.com

21-27 juli
ARCHIVES, GOVERNANCE &

DEVELOPMENT: MAPPING FUTURE
16e ICA-congres
Plaats: Kuala Lumpur
www.kualalumpur2008.ica.org

22-24 juli
ICT, SOCIETY AND HUMAN BEINGS 2008. IADIS International Conference
Plaats: Amsterdam
www.mccsis.org

24 juli
HET ACHTERHUIS. Maandelijkse Boekensalon Bijzondere Collecties
Plaats: Amsterdam
bc.uba.uva.nl/bbc

28-31 juli
READING IN A DIVERSE WORLD
22nd World Congress on Reading
Plaats: San José (Costa Rica)
www.reading.org/association/meetings/world.html

29 juli
DIGITAL PRESERVATION PLANNING
Principles, Examples and the Future with Planets
Plaats: Londen
www.dpconline.org

29 juli - 1 augustus
FOURTH INTERNATIONAL CONFERENCE ON WEBOMETRICS, INFORMETRICS AND SCIENTO-METRICS & NINTH COLLNET MEETING
Plaats: Berlijn
www.collnet.de

augustus

3-5 augustus
INTERNATIONAL CONFERENCE ON THE HISTORY OF RECORDS AND ARCHIVES (ICHORA)
Plaats: Perth (Australië)
www.archivists.org.au/ichora/ICHORA4/index.html

3-7 augustus
WORLD CLASS LEARNING AND LITERACY THROUGH SCHOOL LIBRARIES
2008 International Association of School Librarianship (IASL) Conference
Plaats: Berkerley (Californië)
www.iasl-online.org/events

5-7 augustus
MULTICULTURAL TO INTERCULTURAL: LIBRARIES CONNECTING COMMUNITIES

The International Federation of Library Associations Section on Library Services to Multicultural Populations: An IFLA Satellite Meeting
Plaats: Vancouver
www.ifla2008.memlink.org/default.aspx

5-8 augustus
CULTURE AND IDENTITY IN KNOWLEDGE ORGANIZATION. 10th Biennial ISKO (International Society for Knowledge Organization) Conference
Plaats: Montréal
www.ebsi.umontreal.ca/isko2008

6-7 augustus
DISAPPEARING DISCIPLINARY BORDERS IN THE SOCIAL SCIENCE LIBRARY - GLOBAL STUDIES OR SEA CHANGE? IFLA Social Science Libraries Section, Satellite Conference
Plaats: Toronto
ilabs.inquiry.uiuc.edu/ilab/sslis

6-7 augustus
MAP AS PAGE, MAP AS PRINT: HOW MAPS INTERSECT WITH BOOKS AND PRINTS. IFLA World Library and Information Congress Satellite Meeting
Plaats: Washington DC
www.loc.gov/index.html

6-8 augustus
ART DOCUMENTATION: LOCAL CONTENT, GLOBAL CONTEXT. IFLA Section of Art Libraries pre-conference presentation
Plaats: Montréal
www.artexte.ca:80/ifla2008/preconference.html

6-8 augustus
PRESERVING CULTURAL HERITAGE INTO THE 21ST CENTURY. Current perspectives and new directions. IFLA 2008 World Library and Information Congress Satellite Meeting
Plaats: Ottawa
www.ifla.org/IV/ifla74/satellite-12-en.htm

9 augustus
ROLE OF EVIDENCE-BASED RESEARCH IN MEDICAL LIBRARIES
IFLA Health and Biosciences Libraries Section: IFLA Satellite Session
Plaats: Québec (Canada)
www.library.uq.edu.au:80/ocs/index.php/ebri

10-14 augustus
LIBRARIES WITHOUT BORDERS:

NAVIGATING TOWARDS GLOBAL UNDERSTANDING. 74th World Library and Information Congress
Plaats: Québec (Canada)
www.ifla.org/IV/ifla74/index.htm

24-27 augustus
KDD-2008: 14TH ACM SIGKDD
International Conference on Knowledge Discovery and Data Mining
Plaats: Las Vegas
www.kdd.org

24-27 augustus
THE AGRICULTURAL INFORMATION COMMUNITY OF THE FUTURE: PROGRESS, DEVELOPMENT, PARTNERSHIPS. IAALD World Conference on Agricultural Information 2008
Plaats: Tokio
iaald.blogspot.com/2007/05/iaald-world-congress-2008.html

24-30 augustus
34th INTERNATIONAL CONFERENCE ON VERY LARGE DATA BASES. VLDB 08
Plaats: Auckland
http://www.cs.auckland.ac.nz/research/conferences/vldb08/index.php/VLDB_08

25-29 augustus
DIGITAL LIBRARIES À LA CARTE
Modulaire Ticer-cursus voor bibliothecarissen en uitgevers
Plaats: Tilburg
www.tilburguniversity.nl/ticer/08carte

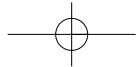
25-29 augustus
THE CASE EUROPE CONFERENCE 2008
Plaats: Brighton
www.case.org/conferences/ceac08

28 augustus
BOEK EN OUDHEID. Maandelijkse Boekensalon Bijzondere Collecties
Plaats: Amsterdam
bc.uba.uva.nl/bbc

.....

Zie InformatieProfessional.nl

Op zoek naar conferenties en andere bijeenkomsten in de komende maanden? Surf voor een compleet agenda-overzicht naar www.informatieprofessional.nl

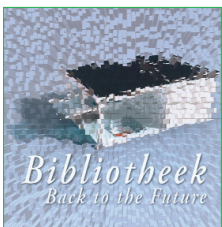
Brill – 325 jaar uitgeven voor de wetenschap | Sytze van der Veen
Leiden – Brill | ↻ 2008, 180 p.
ISBN 078-90-041-7031-5, € 20,00

Reizen door de eeuwen heen – 100 jaar Linschoten-Vereeniging
Henk den Heijer en Cees van Romburgh (red.) | Zutphen – Walburg Pers | ↻ 2008, 142 p.
ISBN 90-5730-564-X, € 14,95

Sterk in bibliotheekwerk – Een eeuw openbare bibliotheekorganisatie 1908-2008
Paul Schneiders | Den Haag – VOB | ↻ 2008, 45 p.
ISBN 978-90-5483-831-9

Bibliotheek – Back to the future
Kees Vreeburg (red.) | Den Haag – VOB | ↻ 2008, 78 p.
ISBN 978-90-79300-02-0

Brill – 325 jaar uitgeven voor de wetenschap

Hoe Brill is Brill? Was er 325 jaar geleden een meneer Brill die het bedrijf oprichtte? Nee, wat dat betreft zit de zaak ingewikkelder in elkaar. Het eigenlijke begin van het bedrijf, volgens dit boek, valt te bepalen op 17 mei 1683. 'Op die datum werd Jordaan Luchtmans [...] ingeschreven als boekverkoper bij het Leidse boekengilde'. Dat is de start van een bedrijf dat tot 1848 geleid werd door de familie Luchtmans. In dat jaar dragen zij officieel het roer over aan ene E.J. Brill, die dan al jaren de feitelijke leiding heeft. Door alle jaren van woelige wederwaardigheden tot nu toe is zijn naam gebleven, en tot monument geworden.

Als Leienaar kende ik Brill natuurlijk het eerst van het antiquariaat op Nieuwe Rijn 2. Wonderlijk, die geschildeerde visser boven de deur, de kleine etalages. George Boellaard heeft dat vastgelegd in een aquarel, die gelukkig in dit boek is opgenomen. Het is terug te vinden op internet (www.bibliotheek.leidenuniv.nl/general/img/omslag_3_-2007_tcm37-46039.pdf).

Pas als academische Leienaar leerde ik de – door de jaren zo gebleven – kernactiviteit van Brill kennen: prachtige uitgaven in 'Oostersche talen', in wonderlijk mooie lettertypen. En uiteindelijk als co-auteur van een geleerd boek over een constructie in het Hebreeuws kwam ik zelfs in het fonds terecht. Vandaar mijn enthousiasme voor Brill.

Recent is het volledige archief (tot 1991) van Brill ondergebracht bij de Universiteit van Amsterdam. Daar is men bezig met het ontsluiten ervan. Op die basis berust ook dit boek, waarvoor de auteur er rijkelijk uit kon putten. Een eerste benadering, want er is nog een *mer à boire* daar in Amsterdam.

Het boek is prachtig uitgevoerd, met heel veel illustraties en oude foto's. De bijschriften in de marges zijn erg licht van kleur, beetje moeilijk leesbaar. Maar als je als een drukker door je oogbaren de zetspiegel bekijkt, is dat erg mooi.

HvdL

Reizen door de eeuwen heen – 100 jaar Linschoten-Vereeniging

De Linschoten-Vereeniging werd honderd jaar geleden opgericht door een aantal historici en oud-zeevarenden die zich bijzonder interesseerden voor het reisverhaal. Nu telt de Linschoten-Vereeniging nog meer dan vijfhonderd enthousiaste leden die allemaal geïnteresseerd zijn in maritieme geschiedenis, cartografie en ontdekkingsstochten. Sinds de oprichting heeft de vereniging vele *Werken* uitgegeven op haar gebied, naast andere publicaties.

Op 14 juni jl. vond de honderdste jaarvergadering

plaats, in museum Meermanno-Westreenianum in Den Haag. Daarbij werd deze jubileumuitgave voorgesteld en aangeboden. Daarin een overzicht van het reilen en zeilen van de vereniging in honderd jaar, met alle ups-and-downs die onvermijdelijk optreden. Verder een opsomming van alle *Werken* en gelegenhedsuitgaven. Vele bekende namen, waarvan sommige hoogleraren in Leidse straatnamen terugkeren. Afbeeldingen van hun portretten, maar ook illustraties uit uitgaven van de vereniging. Interessant.

HvdL

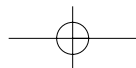
Sterk in bibliotheekwerk – Een eeuw openbare bibliotheekorganisatie 1908-2008

Op 11 juni vond het honderdjarig jubileum van de Vereniging van Openbare Bibliotheken plaats in de Openbare Bibliotheek Amsterdam. Het jubileumcongres werd geopend door prinses Laurentien, erevoorzitter van de VOB. Na haar toespraak overhandigde ze aan OBA-directeur Hans van Velzen het officiële bibliotheekcertificaat. Vervolgens kreeg de prinses van VOB-directeur Jan-Ewout van der Putten het eerste exemplaar van de speciale jubileumuitgave van de VOB: *Sterk in bibliotheekwerk – een eeuw openbare bibliotheekorganisatie*.

Op 18 april 1908 verenigden de zes openbare bibliotheken zich in een nationale organisatie, de Centrale Vereeniging. Later werd dit de Vereniging van Openbare bibliotheken in Nederland. Ook een jubileum dus. Het boekje *Sterk in bibliotheekwerk* blikst zo hier en daar in die periode, met veel plaatjes en foto's. Dit kan natuurlijk niet diep graven in kort bestek, maar iedereen die de bibliotheek een warm hart toedraagt, zal ervan genieten. *Bibliotheek – Back to the future* heeft een heel andere

benadering. Geen terugblik, uiterst actueel. Hoe zien niet-bibliothecarissen de toekomst van de bibliotheek? In dit boek geven vijftien informatiedeskundigen hun – volgens de achterflap – 'verrassende' visie. 'Tegenstrijdige adviezen' schrijft Erik Jurgens, voorzitter VOB. Spannend, vind ik. Wie zijn die auteurs? Ik noem ze allemaal, om een indruk te geven. Hans Maarten van den Brink, Daniël Ropers, Elsbeth Etty, Theo Huibers, Cile Schulz, Arnoud Odding, Maarten Asscher, Laurens van Krevelen, Josje Calff, Dick Anbeek, Aat Vos, Eva Cossee, Paul van Vlijmen, Jan David Hanrath en Wim van Drimmelen (al zie ik hem niet als niet-bibliothecaris). Inderdaad, even zovele meningen, al zijn ze het niet in alle opzichten met elkaar oneens. Een uiterst leesbaar boekje. Het vermelden waard: prachtige foto's van de hand van Bastiaan Heus! Beide boekjes zijn gelegenhedsuitgaven van de VOB in beperkte oplage. Ze komen niet echt in de handel, maar misschien heeft men nog een enkel exemplaar voor de snelle beller?

HvdL

COLOFON

ISSN: 1385-5328

InformatieProfessional is een uitgave (12de jaargang)
van Otto Cramwinckel Uitgever,
Herengracht 416, 1017 BZ Amsterdam.
www.informatieprofessional.nl

redactieadres

InformatieProfessional, Herengracht 416, 1017 BZ
Amsterdam, tel. 020-4276583, fax 020-6383817,
e-mail redactie@informatieprofessional.nl.

redactie

Jos van Dijk, Bram Donkers (*hoofredacteur*), Marie-José Klaver (*nieuwsredacteur*),
Jan Klerk, Marieke Kramer, Hans van der Laan, Jenny Mateboer,
Paul Nieuwenhuysen, Ronald de Nijs (*eindredacteur*), Marianne Peereboom,
Karolien Selhorst, Eric Sieverts, Jeroen Tegelaar en Ans ter Woerds.

vormgeving

Eric van den Berg, Tom van Staveren, graphicisland@euronet.nl.

medewerkers aan dit nummer

Sara van Bussel, Mascha van Dort, Frank Houtman, Stefaan Jacobs en Bennie Mols.
Omslagbeeld: Frans Mooren.

redactie-adviesraad

Drs. P. Evers, drs. C. Groeneveld (*voorzitter*), drs. Ch. L. Citroen,
prof.dr. J.S. Mackenzie Owen, prof.dr. J. de Vuijst.

abonnementen

Otto Cramwinckel Uitgever, Herengracht 416, 1017 BZ Amsterdam,
tel. 020-6276609, fax 020-6383817. InformatieProfessional verschijnt maandelijks
(11 x per jaar, juli/augustusnummer gecombineerd). Abonnementsprijs € 80,-. In-
stellingen met meer dan één abonnement op hetzelfde adres betalen voor het twee-
de en volgende abonnement € 55,-. *Nieuwe abonnementen*: abonnementen wor-
den per jaargang afgesloten. Het abonnement wordt jaarlijks in het eerste kwartaal
gefactureerd. *Beëindiging abonnement*: Abonnementen kunnen uiterlijk 1 december
van het lopende abonnementsjaar worden opgezegd. Bij niet-tijdige opzegging wordt
het abonnement automatisch voor een jaar verlengd. Studentenabonnement € 50,-,
losse nummers € 10,-. Leden van de NVB komen in aanmerking voor een geredu-
ceerd abonnementsstarief. Meer informatie biedt het NVB-secretariaat, Nieuwegracht
15, 3512 LC Utrecht, tel. 030-2311263, e-mail secretariaat@nvbonline.nl.

advertentieverkoop

Otto Cramwinckel Uitgever, tel. 020-6276609, fax 020-6383817.

Het verlenen van toestemming tot publicatie in dit tijdschrift strekt zich tevens uit
tot het in enigerlei vorm elektronisch beschikbaar stellen

ADVERTENTIE-INDEX

Adlib Information Systems	36	Info Academy	2
Bohn Stafleu van Loghum	22	Karmac	40
EBSCO Information Services	31	Randstad/ProBiblio	22
GO opleidingen	12	Reekx	6

100 jaar grafisch ontwerpen

Nederland heeft er sinds kort weer een museum bij: het Graphic Design Museum in Breda. Het is volgens eigen zeggen het eerste museum ter wereld dat zich specifiek richt op grafische vormgeving. Het hart van deze grafische tempel is de semipermanente tentoonstelling *100 years of Dutch Graphic Design*. In drie zalen, samen goed voor meer dan zeshonderd vierkante meter, krijgt de bezoeker bekende én onbekende hoogtepunten uit één eeuw grafisch ontwerp voorgeschoteld. Het historisch overzicht moet duidelijk maken hoezeer de Nederlandse grafische vormgeving is verweven met de modernisering van de samenleving in de twintigste eeuw. De missie van het Graphic Design Museum is het bijeenbrengen, beheren en onderhouden van informatie en kennis over de geschiedenis van het vakgebied grafische vormgeving. Het richt zich op een brede groep, variërend van jongeren, jongvolwassenen tot cultuurgeïnteresseerd publiek en beroepsbeoefenaren. Kinderen van 8 tot 14 jaar hebben er een eigen zaal, waar ze zelfstandig en spelenderwijs kunnen ontdekken wat grafische vormgeving doet en is.

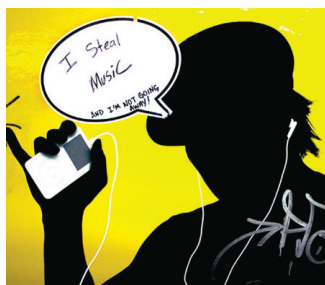
Ook zijn er allerlei tijdelijke exposities, zoals *Dialogue*. Hierin wordt in kaart gebracht welke mogelijkheden grafisch vormgevers en beeldend kunstenaars anno nu bieden aan kijkers en gebruikers om directe invloed uit te oefenen op hun producten of projecten.

Graphic Design Museum, Boschstraat 22, Breda. Geopend: di t/m vr 10-17 uur; za en zo 11-18 uur.

Lectori salutem

Tot 8 september

Letters, woorden en tekst gebruiken wij elke dag. Schrijven en lezen is zo gewoon, dat we er niet meer bij nadenken. Maar waarom schrijven we op papier van A4-formaat en gebruiken we bij voorkeur het lettertype Times Roman? Antwoord op dergelijke vragen biedt de expositie *Lectori salutem. Boek en oudheid*, die gaat over het voortleven van klassieke teksten en het ontstaan en de geschiedenis van het boek in en na de oudheid. De tentoonstelling behandelt een aantal kernmomenten uit de geschiedenis van het boek. Originele archeologische objecten, de mooiste handschriften en boeken uit Nederlandse collecties, foto's en teksten tonen hoe het werk van klassieke auteurs de eeuwen heeft door-

Ji Lee. Bubble-project in het Graphic Design Museum

Tot op de dag van vandaag is Homerus de klassieke auteur wiens werk het meest gelezen, vertaald en bewerkt is. Dat was ook in de oudheid al het geval: er zijn meer papyrusfragmenten met zijn teksten overgebleven dan van enig andere auteur. Op dit fragment uit het begin van onze jaartelling staat een passage uit de *Ilias* (Boek 4, 340-365)

staan. Elke zaal is op zo'n manier ingericht en aangekleed dat de bezoeker zich onmiddellijk realiseert in welke tijd hij de geëxposeerde voorwerpen moet plaatsen. Zo komt men onder meer in een typisch Romeinse bibliotheek, een kloosterbibliotheek en de zestien-de-eeuwse Stadsbibliotheek van Amsterdam.

Allard Pierson Museum, Oude Turfmarkt 127, Amsterdam. Geopend: di t/m vr 10-17 uur, za en zo 13-17 uur.

Sierpapier

Tot 15 september

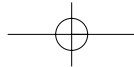
Voor het eerst zijn de hoogtepunten uit de verzameling sierpapier van kunsthandelaren en collectioneers Theo en Frans Laurentius voor het publiek te zien. Deze privécollectie omvat meer dan duizend vellen sierpapier uit de

Voorbeeld brokaatpapier, 1720-1770

zestiende tot en met de negentiende eeuw, uitgevoerd in de meest uiteenlopende technieken en decoratiestijlen. Ze zijn onder te verdelen in drie hoofdgroepen: marmerpapier (waarvan de oudste papiervellen uit de zestiende eeuw stammen), brokaatpapier (voorzien van fraaie en uiteenlopende 'goud'-motieven), en sits- of katoenpapier (bedrukt met diverse decoraties van flora en fauna). Op de expositie is tevens aandacht voor de vervaardigings- en decoratietechnieken en ook zijn verschillende driedimensionale toepassingen van sierpapier te zien, zoals boekjes, schriften en mappen. De tentoonstelling besluit met moderne sierpapieren en linoblokken van de hand van Frans Laurentius.

Museum Meermanno, Prinsessegracht 30, Den Haag. Geopend: di t/m vr 11-17 uur; za en zo 12-17 uur.

PROFESSIONAL IN HET NIEUWS

Waarom ben je overgestapt? Digitale duurzaamheid is een van de belangrijkste uitdagingen waar we in het vak voor staan, en het opbouwen van een nieuwe organisatie doet een appèl op veel verschillende talenten – organiseren, netwerken, kennisdelen, website bouwen, financiële zaken regelen, presentaties geven, beleidsmatig meedenken en schrijven. Die veelzijdigheid maakt het boeiend.

Wat doet de Nationale Coalitie Digitale Duurzaamheid? We bouwen aan een betrouwbare infrastructuur voor digitale informatie in Nederland. Dat doen we met en voor de hele publieke sector: overheid, wetenschap en culturele erfgoedinstellingen. Het organiseren van digitale duurzaamheid is vaak te kostbaar voor individuele instellingen. Daarom is het belangrijk om goed te gaan samenwerken, ook over de grenzen van sectoren heen.

Wat is je vooropleiding? Na mijn gymnasium alfa en een jaartje college in de Verenigde Staten ben ik voornamelijk in de praktijk gevormd.

Je allereerste baan? Secretaresse bij Samsom in Alphen aan den Rijn.

Waarom gekozen voor dit vak? Taal

Inge Angevaere (1955) is onlangs coördinator bij de Nationale Coalitie Digitale Duurzaamheid geworden. Ze was beleidsmedewerker bij de Koninklijke Bibliotheek.

en boeken lopen als een rode draad door mijn leven, maar toch ben ik er een beetje ingerold, omdat Samsom toevallig dichtbij was. Samsom ging op in uitgeverij Wolters Kluwer. Daarna heb ik dertien jaar als zelfstandig ondernemer een fotozetterij annex redactiebedrijf gerund. In 1998 kwam ik bij de Koninklijke Bibliotheek, een van de grondleggers van de Nationale Coalitie Digitale Duurzaamheid.

Wat is er veranderd in het vak? Moet ik echt toegeven dat ik nog heb leren machineschrijven op een niet-elektrische typemachine, en dat mijn eerste fotozetmachine geen geheugen had, zodat alle correcties opnieuw moesten worden ingetikt en ingeplakt? Dat dateert me wel! Ik heb de hele digitale revolutie zien gebeuren,

met alles wat daarbij kwam kijken.

Het hoogtepunt in je loopbaan? Ik hoop dat dat nog moet komen, maar de afgelopen jaren was ik ambtelijk secretaris van UKB, het samenwerkingsverband van de universiteitsbibliotheken en de Koninklijke Bibliotheek. Ik ben trots op het beleidsplan 2007-2010 dat ik daar geschreven heb.

Welke vakbladen zijn het belangrijkste voor je? Natuurlijk lees ik IP en de tijdschriften waarvan ik zelf redacteur ben (*LIBER Quarterly* en *@data&research*). Verder oriënteer ik me vooral op internet.

Wat is je favoriete site of weblog? Dan moet ik toch even reclame maken voor de NCDD-website (www.ncdd.nl) en mijn blog, de eerste

in Nederland op het gebied van digitale duurzaamheid (digitaalduurzaam.blogspot.com). Daar groeit langzaam maar zeker een compendium van alles wat er in Nederland gebeurt op het gebied van digitale duurzaamheid.

En je favoriete literaire werk? Naar een onbewoond eiland zou ik nog steeds de verzamelde werken van Shakespeare meenemen.

Welk papieren boek las je het laatst? *The Facts*, de autobiografie van Philip Roth.

En welke elektronische publicatie? *ED3, Eisen duurzaam digitaal depot* van het Landelijk Overleg Provinciale Archief Inspecteurs, mei 2008.

Veel voor je werk op het web? Ik zou niet meer zonder kunnen.

En in je vrije tijd? Eigenlijk alleen voor de praktische dingen – recensies van producten die ik wil kopen, wanneer de trein rijdt, dat soort werk. En mijn digitaal duurzaam-blog schrijf ik grotendeels buiten kantoor tijd.

De mooiste bibliotheek die je kent? De digitale bibliotheek. Die biedt mogelijkheden waarvan we twintig jaar geleden alleen maar konden dromen.

Je favoriete vrijetijdsbesteding? Literatuur en fotograferen.

Wat had je willen zijn als... Roman-schrijver. Ik heb ook één roman gepubliceerd, maar een echte literaire carrière bleek een brug te ver. <

OVERSTAP

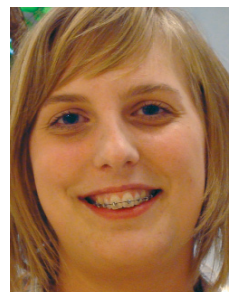
>> **Alexandra Menzel** is sinds 1 juni de nieuwe webredacteur van de Vereniging van Openbare Bibliotheken. Zij heeft ruim negen jaar ervaring met inter/intranetprojecten bij verschillende instanties in binnen- en buitenland. Bij de VOB zal ze zich vooral bezighouden met de vernieuwing van de website. Samen met Martine Koenders en Hans Bartels maakt Menzel deel uit van de webredactie.

>> **Fenneke Mink** is begonnen als Media Analyst bij ING Media Relations. Hiervoor was zij Information Manager bij ING Knowledge and Information Centre.

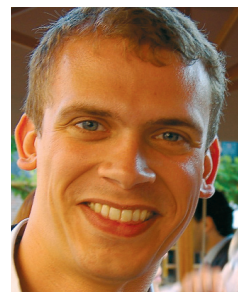
>> LIBER heeft per 2 juni **Wouter Schallier** als Executive Director aangesteld. Hiervoor was hij bibliothecaris van de Campusbibliotheek Biomedische Wetenschappen van de

Johan Stoffels

Fenneke Mink

Wouter Schallier

Katholieke Universiteit Leuven.

>> **Johan Stoffels** is per 1 juli gestart als Manager Content Services bij PricewaterhouseCoopers. Eerder was hij hoofd Kennis- & Informatiecentrum bij NIVRA.

>> VDS Training Consultants heeft **Frederique Wubs** in dienst genomen als Impact Consultant. Eerder werkte zij als Business Consultant bij Atos Consulting. <

